

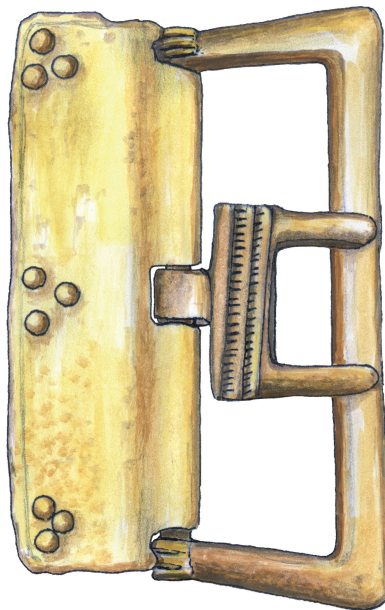
PAŃSTWOWE MUZEUM ARCHEOLOGICZNE
w Warszawie

WIADOMOŚCI ARCHEOLOGICZNE

BULLETIN ARCHÉOLOGIQUE POLONAIS

TOM (VOL.) LXIX
2018

WARSZAWA 2018 VARSOVIE

**WIADOMOŚCI
ARCHEOLOGICZNE**

TOM LXIX

Zespół Redakcyjny / Editorial staff:

dr Jacek Andrzejowski (sekretarz redakcji / managing editor), dr Wojciech Brzeziński (redaktor naczelny / editor in chief),
mgr Grażyna Orlńska, mgr Radosław Prochowicz, mgr Andrzej Jacek Tomaszewski, mgr Katarzyna Watemborska-Rakowska

Rada Naukowa / Scientific Advisory Board:

Przewodniczący / Chairman – prof. dr hab. **Wojciech Nowakowski** (Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego)
prof. dr **Audronė Bluijienė** (Klaipėdos universitetas), prof. dr hab. **Claus von Carnap-Bornheim** (Stiftung
Schleswig-Holsteinische Landesmuseen, Zentrum für Baltische und Skandinavische Archäologie, Schleswig),
prof. dr hab. **Zbigniew Kobyliński** (Instytut Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego),
prof. dr hab. **Jerzy Maik** (Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk),
prof. dr hab. **Dieter Quast** (Forschungsinstitut für Archäologie, Römisch-Germanisches Zentralmuseum, Mainz),
prof. dr hab. **Paweł Valde-Nowak** (Instytut Archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego)

Recenzenci tomu / Peer-reviewed by:

dr hab. **Adam Cieśliński**, prof. dr hab. **Sławomir Kadrow**, dr hab. **Henryk Machajewski**,
prof. dr hab. **Wojciech Nowakowski**, dr hab. **Judyta Rodzińska-Nowak**, dr **Wojciech Wróblewski**

Tłumaczenia / Translations:

Kinga Brzezińska, Piotr Godlewski
Jacek Andrzejowski

Korekta / Proof-reading

Autorzy
Katarzyna Watemborska-Rakowska

Skład i łamanie / Layout:

JRJ

Rycina na okładce: sprzączka do pasa z Kartal. Rys.: Anna Potoczny i Lidia Kobylińska

Cover picture: belt buckle from Kartal. Drawing: Anna Potoczny and Lidia Kobylińska

© Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie, 2018

© Autorzy, 2018

Państwowe Muzeum Archeologiczne jest instytucją
finansowaną ze środków
Samorządu Województwa Mazowieckiego

20^{lat} Mazowsze

Pełen spis zawartości „Wiadomości Archeologicznych”: <http://www.wiadomosci-archeologiczne.pl/spisy-tresci/>

List of contents of “Wiadomości Archeologiczne”: <http://www.wiadomosci-archeologiczne.pl/spisy-tresci/>

Adres redakcji / Editorial office:

Państwowe Muzeum Archeologiczne, ul. Długa 52 (Arsenał), 00-241 Warszawa
tel.: +48 (22) 5044 841, +48 (22) 5044 813; fax: +48 (22) 831 51 95;
e-mail: j.andrzejowski@wiadomosci-archeologiczne.pl

<http://www.wiadomosci-archeologiczne.pl>

WIADOMOŚCI ARCHEOLOGICZNE

Tom (Vol.) LXIX

SPIS TREŚCI

Contents

ROZPRAWY

- Magdalena Wo i ńska, Ślady produkcji żelaza na obszarze osadnictwa kultury wielbarskiej 3
Traces of Iron Production in the Area of the Wielbark Culture Settlement

MISCELLANEA

- Igor Bru ąko, Alexandr Dzigovskij, Renata Ma dyda - Leg utko, Central European Belt Fittings
from Sarmatian burial at Kartal on the Lower Danube 25
Elementy pasa pochodzenia środkowoeuropejskiego w sarmackim grobie z Kartal nad dolnym Dunajem
- Sławomir Wa dyl, Ciekawe grzebień wczesnośredniowieczne z Pasymia w pow. szczycieńskim 51
Unusual Early Medieval Combs from Pasym, Szczytno County
- Beata Mi a zga, Małgorzata Grupa, Dawid Grupa, Wyniki nieniszczących badań mikroskopowych
i spektralnych galonów grobowych z Torunia i Gdańska 67
The Results of Non-destructive Microscopic and Spectral Examinations of Grave Galloons from Toruń and Gdańsk

MATERIAŁY

- Barbara Sa łacińska, Sławomir Sa łaciński, Izabela Chojnowska, Wyniki badań ratowniczych
osady kultury pucharów lejkowatych w Kownacicy, pow. garwoliński 79
The Results of the Rescue Excavation at the Settlement of the Funnel Beaker Culture in Kownacica, Garwolin County
- Andrzej Sz e la, Zgliczyn Pobodzy. Niepozorna nekropola z północnego Mazowsza 121
Zgliczyn Pobodzy. An Unassuming Cemetery from Northern Mazovia
- Hanna Olczak, Dariusz Krasnodębski, Tomasz Samojlik, Bogumiła Jędrzejewska, Osada kultury
ceramiki kreskowanej z produkcją żelaza na Polanie Berezowo w Puszczy Białowieskiej 149
An Iron Producing Settlement of the Stroked Pottery Culture at the Berezowo Clearing in the Białowieża Forest

ODKRYCIA

- Barbara Sa łacińska, Sławomir Sa łaciński, Topór kamienny z Warszawy-Ursynowa 177
Stone Axe from Warszawa-Ursynów
- Wojciech Borkowski, Osada kultury trzcinieckiej ze stanowiska 52 w Obierwi na terenie Puszczy Kurpiowskiej 180
A Settlement of the Trzciniec Culture at site 52 at Obierwia in the Area of the Kurpiowska Forest
- Agata Karwecka, Prowincjonalnorzymska emaliowana zapinka tarczowata z miejscowości Wierzonka,
pow. poznański 187
Provincial Roman Enamelled Disc Brooch from Wierzonka, Poznań County

Katarzyna Czarnecka, Krzysztof Gorczyca, Katarzyna Schellner, Spatha z Konina-Kurowa The Spatha from Konin-Kurów	190
Elżbieta Kowalczyk-Heyman, Gród Osielsk – rozwiązanie ostatniej zagadki części dziewięcinnej tzw. falsyfikatu mogileńskiego The Gord of Osielsk – Solving the Last Riddle of the So-called Mogilno Falsification	197
Bartosz Kontny, Gliniana pisanka-grzechotka z wyspy na Jeziorze Golenicko-Dobropolskim Clay Resurrection-Egg-Shaped Rattle (<i>pisanka</i>) from the Island on the Lake Golenicko-Dobropolskie	204
Andrzej Kokoński, Von Malchin bis Gródek nad Bugiem Od Malchina do Gródka nad Bugiem	208
Marzenna Zieleniewska-Kasprzycka, Piotr Wroniecki, Nieinwazyjne badania krajobrazu archeologicznego wokół miasta Ryczywół w powiecie kozienickim Non-invasive Study of Archaeological Landscape Around the Town of Ryczywół, Kozienice County	211
WYKAZ SKRÓTÓW / ABBREVIATIONS	219

ANDRZEJ SZELA

ZGLICZYN POBODZY. NIEPOZORNA NEKROPOLA Z PÓŁNOCNEGO MAZOWSZA

ZGLICZYN POBODZY. AN UNASSUMING CEMETERY FROM NORTHERN MAZOVIA

Abstract: *The article presents the results of archaeological research at a small cemetery in Northern Mazovia. Even though the site was known to the archaeologists since 1947, when a grave containing an imported Roman vessel type E.18 was accidentally destroyed, archaeological excavations were only carried out there 30 years later – in 1977–79. These excavations uncovered the first grave that could be classified as a so-called princely burial of the type Lubieszewo located east of the Vistula. Additionally, 14 very poorly furnished cremation graves of the Przeworsk Culture as well as settlement features, including a lime kiln, were also unearthed at the site.*

Słowa kluczowe: *kultura przeworska, Barbaricum, cmentarzyska, wczesny okres wpływów rzymskich*

Key words: *Przeworsk Culture, Barbaricum, cemeteries, Early Roman Period*

Wieś Zgliczyn Pobodzy, pow. żuromiński, woj. mazowieckie, położona jest na niewielkiej wysoczyźnie pomiędzy zabagnionymi terenami rozlewisk Wkry i Mławki. Samo stanowisko zlokalizowane jest w zachodniej części owej wysoczyzny, na małym wyniesieniu leżącym na północ od Wkry i jej starorzecza oraz wpadającej do niej, silnie meandrującej małej rzeczki Luty (Ryc. 1).

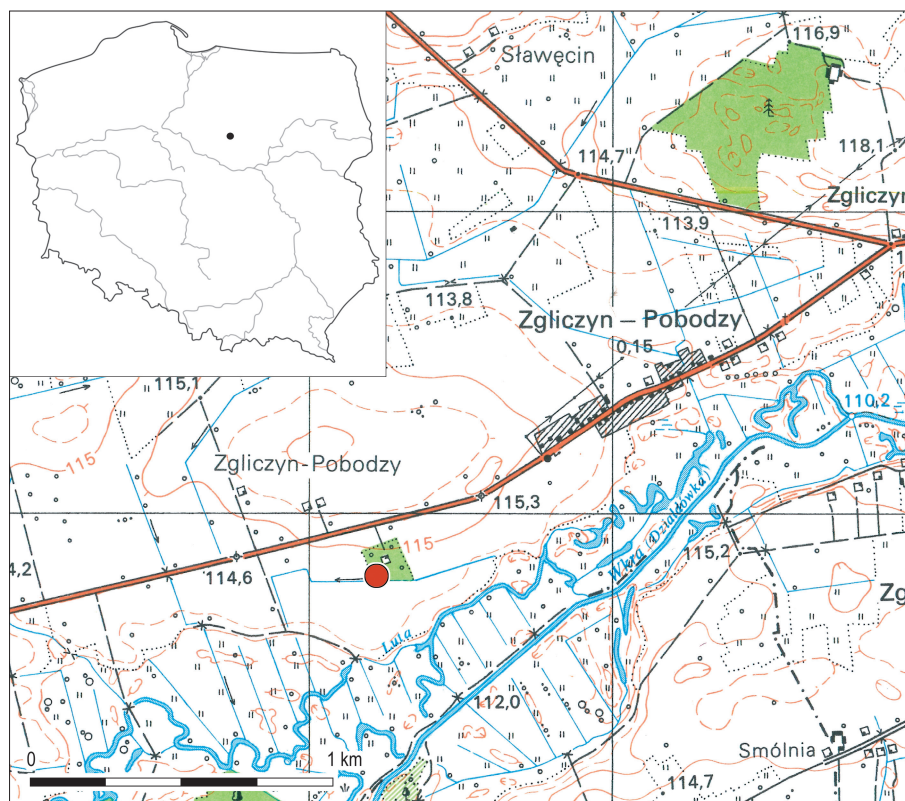
Cmentarzysko w Zgliczynie Pobodzym odkryte zostało najprawdopodobniej już w latach 30. XX wieku. Właściciele terenu zniszczyli wówczas dwa obiekty, później wzmiankowane jako *piece garncarskie* (Z. Podkowińska 1948, s. 97). W rzeczywistości były to zapewne groby ciałopalne zawierające dużą ilość ceramiki, analogiczne do tych, jakie zadokumentowano podczas późniejszych badań wykopaliskowych. Podczas okupacji wykopywano tu groby inhumacyjne i kamienne bruki (Z. Podkowińska 1948, s. 97); niestety, o tych znaleziskach nic więcej nie wiado-

mo. Pierwsze dokładniejsze informacje o odkryciach dokonywanych na tym stanowisku pochodzą dopiero z roku 1945, kiedy to natrafiono przypadkiem na grób (J. Antoniewicz, K. Wesołowski 1952, s. 138–139), tutaj oznaczony literą A. Wiosną 1946 roku zabytki z tegoż grobu przejął referent ds. Kultury i Sztuki powiatu mławskiego i zdeponował je w Państwowym Liceum Pedagogicznym w Mławie¹. Następnie o zdarzeniu powiadomił Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie. W kwietniu roku 1947 przedmioty zostały odebrane przez Jerzego Antoniewicza, który przewiózł je do PMA, gdzie znajdują się po dziś dzień². Antoniewicz przeprowadził wizję lokalną

¹ Według innej relacji – w Starostwie (Z. Podkowińska 1948, s. 97).

² Panu dr. Wojciechowi Brzezińskiemu, dyrektorowi Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie, dziękuję za zgodę na opracowanie i opublikowanie tych materiałów.

Ryc. 1. Zgliczyn Pobodzy, pow. żuromiński. Lokalizacja stan. 1
Fig. 1. Zgliczyn Pobodzy, Żuromin County. Location of site 1

na okolicznych polach, w wyniku której stwierdził, że załoga tam liczna ceramika, kości i fragmenty polepy, sporządził również plan sytuacyjny (J. Antoniewicz, K. Wośkowski 1952, ryc. 1)³.

Niestety, pomimo zgłoszenia przez PMA do wojewódzkiego konserwatora zabytków faktu silnego zniszczenia stanowiska (Z. Podkowińska 1948, s. 97), nie przeprowadzono na nim wówczas żadnych badań wykopaliskowych, a pamięć o obiekcie zaginęła na długi czas. Dopiero w roku 1977 Andrzej Grzymkowski z Muzeum Ziemi Zawkrzeńskiej i Adam Waluś z Instytutu Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego przeprowadzili w tym rejonie badania powierzchniowe, które potwierdziły obecność bardzo zniszczonego stanowiska. W tym samym roku A. Grzymkowski przystąpił do badań ratowniczych, które trwały przez trzy kolejne sezony⁴. Łącznie przebadano wówczas powierzchnię 825 m², wydzielając 27 obiektów archeologicznych. W trakcie przygotowywania niniejszego opracowania 25 uznanych zostało przez autora za obiekty starożytne lub średniowieczne – 14 z nich to groby ciałopalne z okresu wpływów rzymskich, jeden to grób in-

humacyjny typu lubieszewskiego. Wydzielono także piec wapienniczy, (obiekt 1), bruk kamienny (obiekt 4) oraz palenisko (obiekt 11). Funkcja pozostałych obiektów pozostaje nieznana.

Katalog

Grób A (Ryc. 2/A)

Opis: (...) ob. Jan Sowiński, syn Władysława, kopiąc doły pod drzewka owocowe z donajętym robotnikiem na gruncie swojego ojca, natrafił na głębokości około 50 cm na bruk kamienny. Po usunięciu tego bruku obaj stwierdzili warstwę spalonej ziemi wymieszanej z popiołem drzewnym, która miała mieć w rzucie poziomym, wg opisu Sowińskiego, kształt w przybliżeniu paraboliczny. Po zagłębieniu szpadla w tej na ciemno zabarwionej ziemi obaj natrafili na wiadro brązowe silnie zniszczone, które od wierzchu nakryte było rzekomo misą glinianą⁵. Obok wiadra i misy leżał czerpak wykonany z blachy brązowej wraz z ułamkiem drugiej misy glinianej i paroma innymi skorupkami nietypowego charakteru. Odkrywczy nie mogli sobie przypomnieć, na jakiej głębokości leżał czerpak wobec wiadra, lecz stwierdzili, że leżał tuż obok wiadra oraz dodali, że cała jama grobowa, obudowana była rzekomo nieregularnie otoczonymi otoczkami polnymi z wyjątkiem dna, gdzie kamieni nie znaleźli. Cała też jama jak i zabytki miały być wypełnione czarną ziemią z okruskami węgla drzewnego, pośród których występowały nieliczne

³ Według planu i opisu grób miał się znajdować w sąsiedztwie miedzy, na wysokości południowej ściany obory i północnej ściany stodoły. W świetle trwałości miedzy na polskiej wsi, miejsce odkrycia grobu można bardzo precyzyjnie odtworzyć także dzisiaj.

⁴ Panu Andrzejowi Grzymkowskiemu z Muzeum Ziemi Zawkrzeńskiej w Mławie pragnę podziękować za udostępnienie do publikacji materiałów i dokumentacji wykopaliskowej z jego badań.

⁵ Z. Podkowińska (1948, s. 96) pisze wprawdzie, że misa pełniła funkcję popielnicy, jednak cytowana tu relacja wydaje się bardziej wiarygodna.

dobrze przepalone kości ludzkie, prawdopodobnie przemylane. (J. Antoniewicz, K. Wesołowski 1952, s. 138–139). W wiadrze, eksplorowanym już w PMA, wśród kości prawie na dnie leżała zapinka brązowa (J. Antoniewicz, K. Wesołowski 1952, s. 144). Inwentarz (Ryc. 2): 1. Gliniana misa, barwy czarnej; domieszka drobnoziarnista. Średn. wylewu 18 cm, dna 7,5 cm, wys. 10 cm. 2. Brązowe wiadro z delfinowatymi ataszami, typu E.18, zachowane we fragmentach. Średn. wylewu 16 cm, dna 15 cm, wys. 23 cm. 3. Rondelek brązowy, typu E.131, z odłamaną rączką. Średn. wylewu 15 cm, dna 8,5 cm, wys. 8,5 cm. 4. Zapinka brązowa, typu A.110. Zach. dług. 2,3 cm, dług. pierwotna ok. 4,5 cm.

Analiza antropologiczna: przepalone kości nie zachowały się.

Grób (?) 1 [grób 2/77] (Ryc. 3/1)

Opis: Strop obiektu zarysował się na głębokości ok. 25 cm. W planie jama owalna, o wym. ok. 60×40 cm, w przekroju jama lejkowata, miąższości ok. 30 cm, barwy ciemnobrunatnej. W jamie odkryto drobne fragmenty przepalonych kości ludzkich. Inwentarz: 1. Fragment niecharakterystycznej ceramiki starożytnej. Barwa ceglasta i popielata.

Analiza antropologiczna⁶: płeć nieokreślona, *adultus*–*maturus*.

Grób 2 [grób 3/77] (Ryc. 3/2, 4/2)

Opis: W planie obiekt o kształcie zbliżonym do owalnego (wym. 130×90 cm), barwy czarnej w części północnej i zachodniej oraz brunatnej w części centralnej i południowo-wschodniej, naruszony przez wrastające korzenie pobliskiego drzewa. W przekroju jama nieckowata, miąższości 23 cm, brunatna w części stropowej i czarna w spągu, z licznymi fragmentami przepalonych kości.

Inwentarz: 1. Gliniane naczynie wazowate z trzema pseudouchami w kształcie rzymskiej liczby jeden, silnie przepalone. Górna część naczynia zdobiona ornamentem krokwiowym. Barwa brunatna. Domieszka drobnoziarnista. Średn. wylewu 27 cm, dna, 9 cm wys. 25 cm. 2. Zachowane fragmentarycznie, częściowo przepalone, gliniane dwustożkowate naczynie wazowate z wychylonym wylewem. Górna część naczynia zdobiona rytym ornamentem krokwiowym ograniczonym dwoma liniami. Barwa jasnobrunatna i popielata. Domieszka drobnoziarnista. Średn. wylewu 15 cm, dna 7,5 cm, wys. 13,5 cm. 3. Zachowane fragmentarycznie, częściowo przepalone gliniane naczynie misowate. Barwa ceglasto-popielata. Domieszka drobnoziarnista. Średn. wylewu 21 cm, dna 7,5 cm, wys. 11 cm. 4. Częściowo przepalone gliniane naczynie wazowate z baniastym brzuścem, zdobione dwoma liniami rytymi umieszczonymi nieco powyżej największej wydętości brzuśca i pod wylewem. Barwa ceglasta i brunatna. Domieszka drobnoziarnista. Średn. wylewu 14 cm, dna 6,5 cm, wys. 10,5 cm. 5. Zachowany fragmentarycznie, częściowo przepalony kubek gliniany z wklęsłym dnem. Pod wylewem linia ryta. Barwa ceglasto-popielata. Domieszka drobnoziarnista. Średn. wylewu 12 cm, dna 5,5 cm, wys. 7 cm. 6. Zachowane fragmentaryczne, częściowo przepalone gliniane naczynie wazowate, zdobione słabo zachowanym rytym wzorem krokwiowym, ujętym w dwie linie poziome. Barwa ceglasto-popielata. Domieszka drobnoziarnista. Średn. wylewu 9,5 cm,

zach. wys. 7,5 cm. 7. Częściowo przepalona czarka gliniana. Barwy ceglasta. Domieszka drobnoziarnista. Średn. wylewu 10 cm, wys. 5 cm. 8. Uszkodzone w górnej części, miniaturowe gliniane naczynie dwustożkowate. Barwa brunatno-popielata. Domieszka drobnoziarnista. Średn. dna 3 cm, zach. wys. 4,5 cm. 9. Fragment brzuśca naczynia glinianego. Barwy czarna. Domieszka drobnoziarnista. 10. Fragment grzebienia z poroża z ażurowym uchwytem. Zach. dług. ok. 3,2 cm.

Analiza antropologiczna: kobieta (?), *adultus*.

Grób 3 [grób 4/77] (Ryc. 5/3)

Opis: W planie obiekt o nieregularnym kształcie (wym. ok. 80×55 cm), barwy czarnej. W stropie liczne fragmenty ceramiki. W przekroju jama o kształcie głębokiej niecki, miąższości ok. 25 cm, barwy czarnej, z licznymi fragmentami przepalonych kości.

Inwentarz: 1. Zachowane fragmentarycznie, silnie przepalone gliniane naczynie dwustożkowate z wychylonym wylewem. Górna część zdobiona rytym motywem krokwiowym ujętym w dwie linie poziome. Barwa ceglasta. Domieszka drobnoziarnista. Średn. wylewu 21,5 cm, dna 10,5 cm, wys. 20 cm. 2. Ok. 100 fragmentów silnie przepalonych (zżużlonych) ceramiki.

Analiza antropologiczna: mężczyzna, *adultus*/*maturus*⁷.

Grób 4⁸ [jama 3/78] (Ryc. 6/4–9/4)

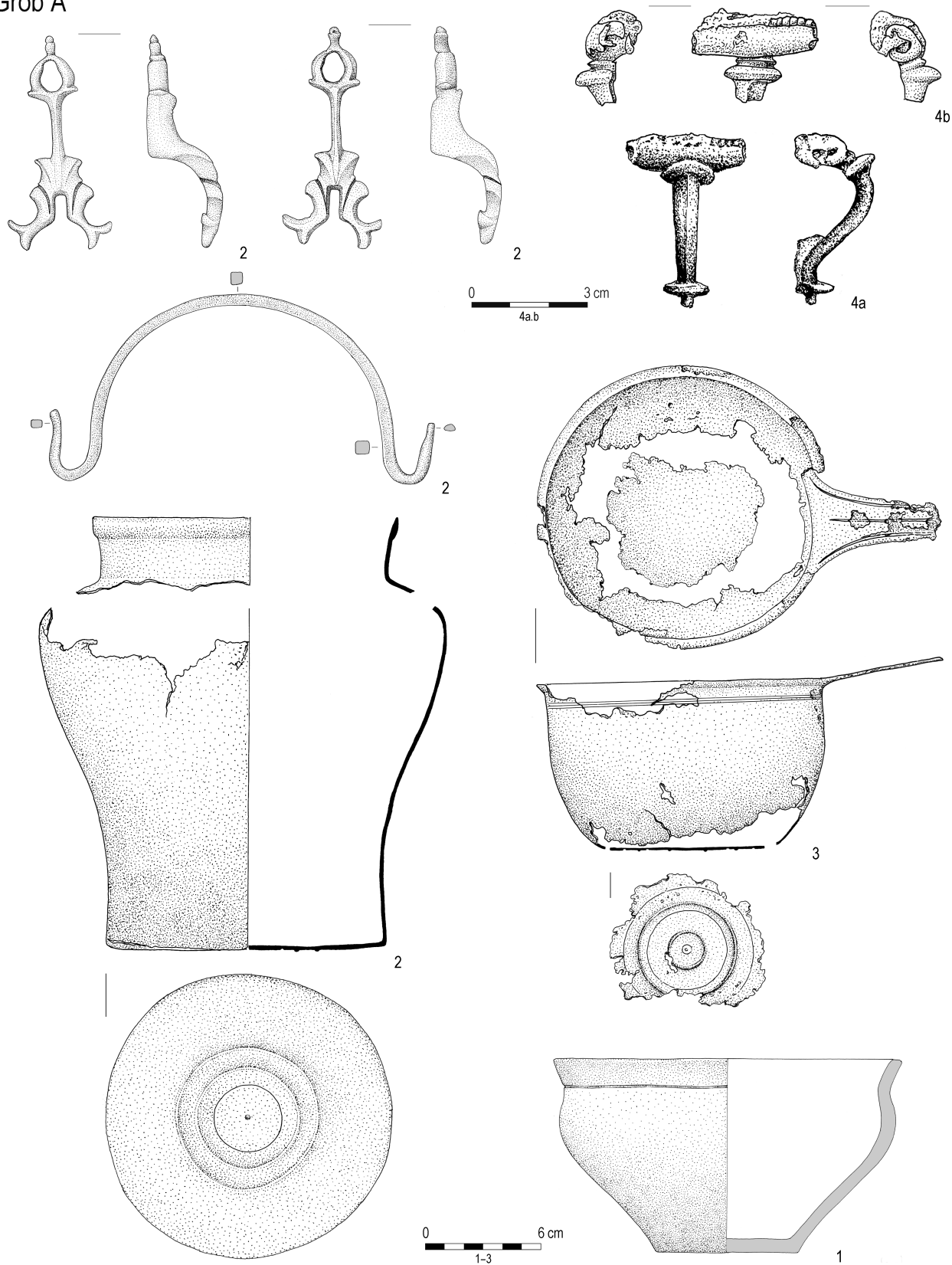
Opis: Na głęb. ok. 30 cm pojawił się owalny zarys o wym. ok. 200×100 cm, zorientowany po osi N-S z odchyleniem w kierunku wschodnim. Na głęb. 50–70 cm zaczęły pojawiać się kamienie, które na głęb. 70–80 cm przybrały formę prostokąta o wym. 420×220 cm. W układzie poziomym kamienie te tworzyły, zależnie od wielkości, potrójny lub poczwórny pas okalający komorę grobową. Na głęb. 80–90 cm wielkość komory grobowej zmniejszyła się. Jej zewnętrzny zarys wynosił już tylko 340×150 cm. Poszczególne warstwy obudowy wykonane były z kamieni o większej średnicy i tworzyły bardziej zwartą konstrukcję. W pionie kamienie ułożone były w sześć warstw, z których dolna wkopana była poniżej poziomu komory grobowej, zaś najwyższa wyraźnie rozchyłała się na zewnątrz. Głębokość konstrukcji kamiennych do poziomu szkieletu wynosiła ok. 40 cm, poniżej zalegała ostatnia (ok. 10 cm) warstwa kamiennego obramowania. Dno jamy grobowej nie było wyłożone kamieniami, zachowały się tu natomiast liczne ślady zbutwiełego drewna, które pierwotnie zapewne wyścielało podłogę całego grobowca. Ślady drewna przetrwały także na bocznych ścianach komory, gdzie miejscami zachowały się do wys. 20 cm. W spągu obiektu znajdowały się rozsypujące się fragmenty szkieletu. W północno-zachodniej części jamy grobowej zachowały się inne fragmenty drewna, prawdopodobnie pozostałości planszy do gry lub skrzyneczki, na której umieszczono niemal wszystkie, poza naczyniami, elementy wyposażenia. Naczynia i jedna z zapinek umieszczone były po wschodniej stronie jamy grobowej:

⁷ Możliwe, że niektóre ułamki kości należą do innej osoby dorosłej.

⁸ W ostatnim czasie zespół grobowy był kilkakrotnie publikowany (A. Grzymkowski 2006; J. Schuster 2016; 2018a), dlatego też w niniejszym artykule ograniczono się jedynie do podania niewzmiankowanych wcześniej szczegółów dotyczących wyglądu komory grobowej.

⁶ Analizy wykonała Beata Baliukevičiūtė-Ryszkovska.

Grób A

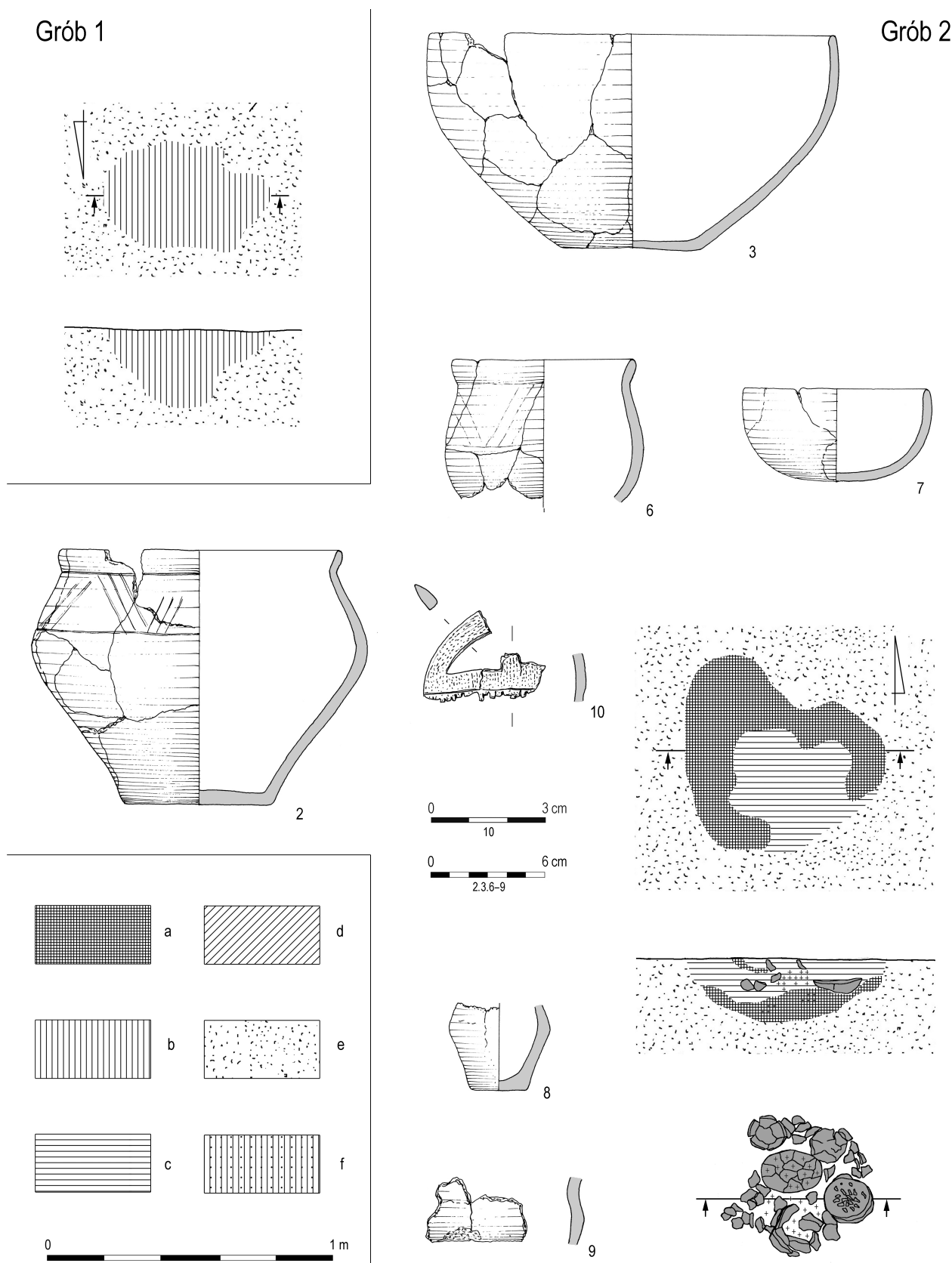

Ryc. 2. Zgliczyn Pobodzy, pow. żuromiński. Inwentarz grobu A (4a – zapinka stan po odkryciu). 1 – glina, 2–4 – brąz.

Rys.: B. Karch. Wg: J. Antoniewicz, K. Wesołowski 1952 (4a)

Fig. 2. Zgliczyn Pobodzy, Żuromin County. Equipment of grave A (4a – brooch after discovery). 1 – clay, 2–4 – bronze.

Drawing: B. Karch. After: J. Antoniewicz, K. Wesołowski 1952 (4a)

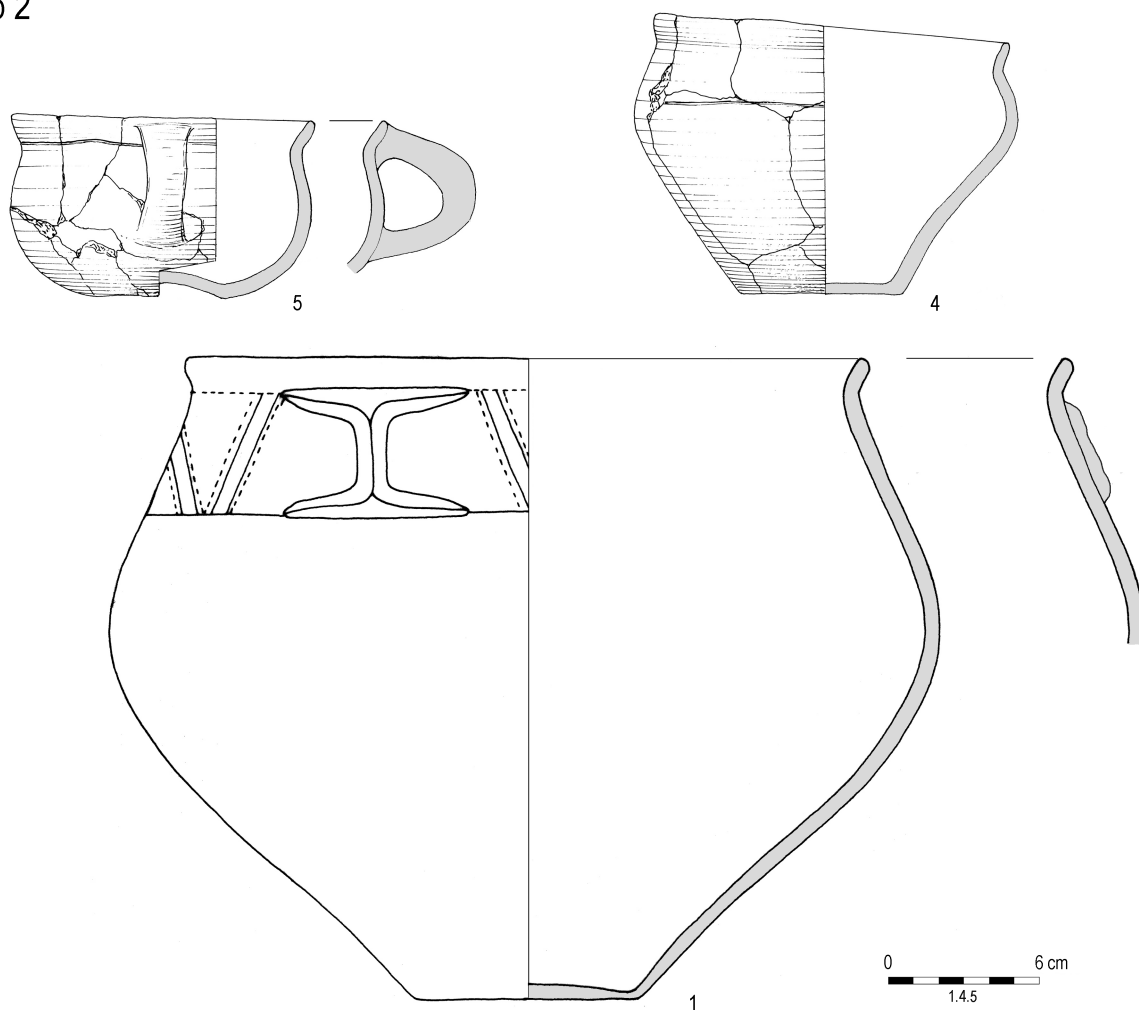
Ryc. 3. Zgliczyn Pobodzy, pow. żuromiński. Groby 1 i 2. 2/2.3.6-9 – glina, 2/10 – poroże.

Rys.: B. Karch. Legenda (do ryc. 3-5, 10-15): a – czarny, b – ciemnobrunatny, c – brunatny, d – jasnobrunatny, e – piasek calcowy, f – popielata glina

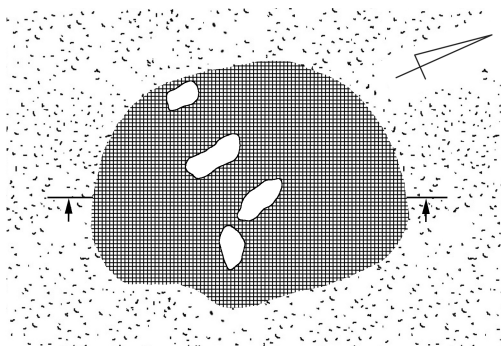
Fig. 3. Zgliczyn Pobodzy, Żuromin County. Graves 1 and 2. 2/2.3.6-9 – clay, 2/10 – antler.

Drawing: B. Karch. Key (for Figs. 3-5, 10-15): a – black, b – dark brown, c – brown, d – light brown, e – virgin soil, f – ash-grey clay

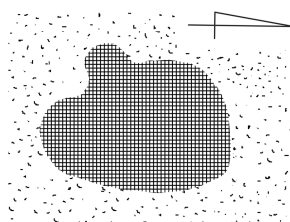
Grób 2

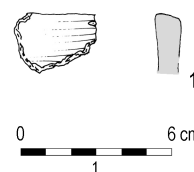
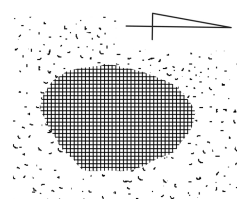
Grób (?) 5

Grób 6

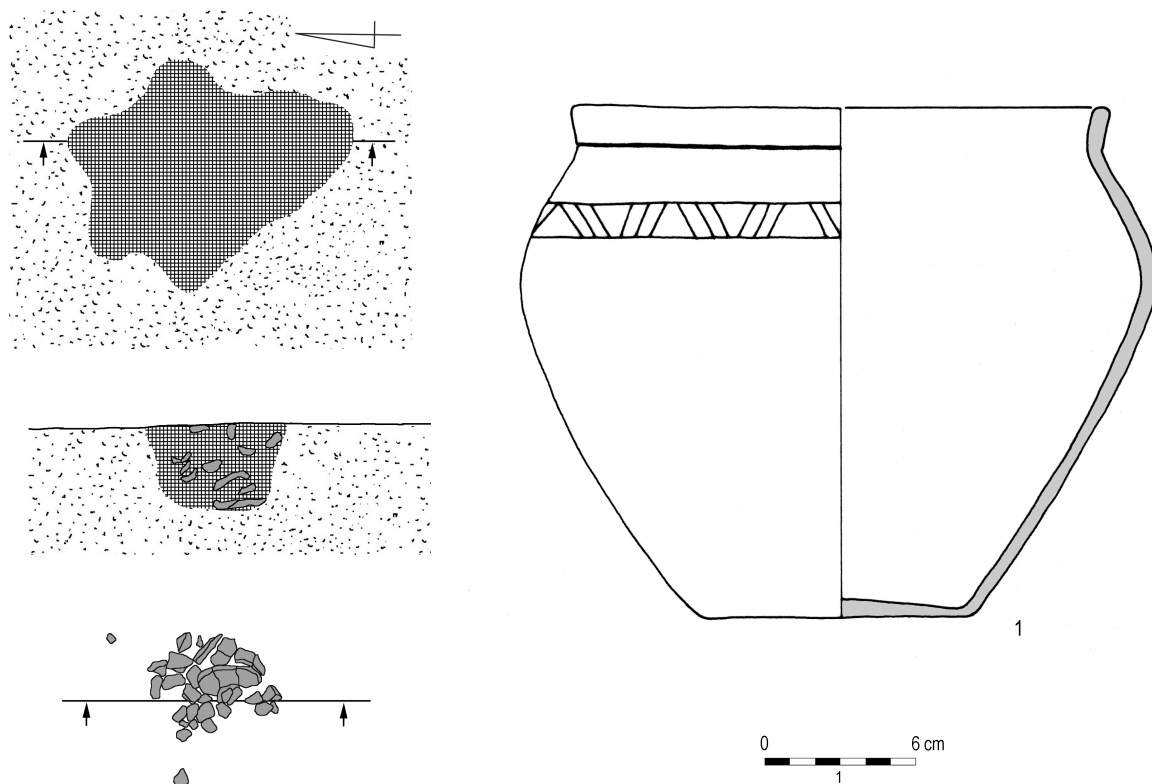

Grób (?) 7

Ryc. 4. Zgliczyn Pobodzy, pow. żuromiński. Groby 2, 5, 6 i 7. 2/1.4.5, 7/1 – glina. Rys.: B. Karch
Fig. 4. Zgliczyn Pobodzy, Żuromin County. Graves 2, 5, 6 and 7. 2/1.4.5, 7/1 – clay. Drawing: B. Karch

Grób 3

Ryc. 5. Zgliczyn Pobodzy, pow. żuromiński. Grób 3. 3/1 – glina. Rys.: B. Karch
Fig. 5. Zgliczyn Pobodzy, Żuromin County. Grave 3. 3/1 – clay. Drawing: B. Karch

na wysokości pasa brązowy rondel, na wysokości głowy jedno naczynie gliniane (2), na wysokości kości piszczelowej drugie, leżące na boku (1), zaś miniaturową miseczkę (3) złożono poniżej stóp zmarłego. W północno-wschodniej części jamy grobowej, nad głową zmarłego, znajdowała się druga zapinka (6). Inwentarz: 1. Naczynie wazowate z dwoma uchami. Barwa czarna. Domieszka drobnoziarnista. Średn. wylewu 17,5 cm dna 9,5 cm, wys. 18,5 cm. 2. Misa gliniana z wylewem lekko zachylonym do środka. Barwa czarna. Domieszka drobno- i średnioziarnista. Średn. wylewu 17,5 cm, dna 7,5 cm, wys. 9,5 cm. 3. Miniaturowe naczynko gliniane naśladowujące rzymskie naczynia szklane typu E 181–183. Dolna część naczynia zdobiona naprzemiennie 16 żeberkami i bruzdami biegnącymi do małego wklęsłego dna. Barwa czarna. Domieszka drobnoziarnista. Średn. wylewu 8 cm, dna 2,7 cm, wys. 5 cm. 4. Brązowy rondel. Typ E 131. Średn. wylewu 17,5 cm, dna 7,5 cm, wys. ok. 12 cm, długość całkowita ok. 35 cm. 5. Brązowa zapinka trąbkowata. Odm. Liana 1. Dług. 3,8 cm. 6. Brązowa zapinka esowata. Typ A.109–110. Dług. zach. 3,8 cm, dług. sprężyny 2,3 cm. 7. Żelazna sprzączka do pasa z profilowanym kołcem. Typ AD2. Wym. 3,1×3,4 cm. 8. Brązowe, profilowane okucie końca pasa. Typ 1 odm. 2. Dług. zach. 3,4 cm. 9.10. Dwie brązowe ostrogi krzesłowate. Typ Jahn 35. Wym. 2,7–2,8×2,3×2,7 cm. 11.12. Dwa dolne okucia rogu do picia wykonane z brązu. Typ C5. Dług. 4,5 cm. 13. 24 szklane żetony do gry: po sześć białych,

żółtych, niebieskich i granatowoczarnych. Średn. 1,3–1,6 cm, wys. 0,4–0,7 cm. 14. *Nity brązowe i ogniwa łańcuszka*⁹.

Grób (?) 5 [grób 4/78] (Ryc. 4/5)

Opis: Obiekt w planie zbliżony do kolistego, o wym. ok. 85×75 cm, barwy czarnej, ze śladami spalenizny; w stropie kilka małych kamieni.

Inwentarz: 1. Ok. 30 drobnych fragmentów niecharakterystycznej, grubościenniej, chropowatej ceramiki. Barwa jasnobrunatna od zewnątrz, ciemnobrunatna od wewnątrz.

Grób (?) 6 [jama 6/78] (Ryc. 4/6)

Opis: W planie obiekt o kształcie owalnym, o wym. 50×40 cm, barwy czarnej, ze śladami spalenizny.

Inwentarz: brak.

Grób (?) 7 [jama 7/78] (Ryc. 4/7)

Opis: W planie obiekt o kształcie owalnym, o wym. 30×40 cm, barwy czarnej, ze śladami spalenizny.

Inwentarz: 1. 12 fragmentów chropowatego naczynia glinianego. Barwa jasnobrunatna z zewnątrz i ciemnobrunatna od wewnątrz. Domieszka drobnoziarnista.

⁹ Wzmiankowane w dokumentacji rysunkowej, niezachowane (?).

Grób 8 [grób 1/79] (Ryc. 10/8)

Opis: W planie obiekt zbliżony do kolistego, o średn. ok. 55 cm, barwy jasnobrunatnej, słabo odróżniającej się od calca. W stropie fragmenty ceramiki i przepalonych kości, niżej popielnica. Inwentarz: 1. Gliniane naczynie jajowate, zachowane fragmentarycznie. Dolna część chropowata przez obmazywanie, pasmo wokół dna i część górna gładzone. Barwa ceglasta. Domieszka drobno- i średnioziarnista. Średn. wylewu 24,5 cm, dna 12,5 cm, wys. 24,5 cm. 2. Gliniane naczynie wazowate, trójdzielne, z wyodrębnionym dnem, zachowane fragmentarycznie. Ornament dwóch poziomych linii rytých – jednej w miejscu przejścia brzuśca w szyjkę, drugiej w miejscu przejścia szyjki w wylew. Pierwotnie powierzchnia gładka, wyświecona, barwy brązowej. Średn. wylewu 17 cm, dna 6,5 cm, wys. 11,5 cm. 3. Gliniane naczynie misowate, silnie przepalone. Barwa ceglasto-brunatna i popielata, powierzchnia szorstka. Domieszka drobnoziarnista. Średn. wylewu 17 cm, dna 7,5 cm, wys. 10,5 cm. 4. Gliniane naczynie wazowate. Powierzchnia gładka, ceglasta, pierwotnie brązowa, wyświecona. Domieszka drobnoziarnista. Średn. wylewu 16,5 cm, dna 7 cm, wys. 12,5 cm.

Analiza antropologiczna: kobieta, *iuvēnis/adultus*.

Grób 9 [grób 4/79] (Ryc. 10/9)

Opis: Skupienie fragmentów ceramiki i kilku przepalonych fragmentów kości ze zniszczonego grobu ciałopalnego, zalegające w warstwie piasku calcowego.

Inwentarz: 1. Misa gliniana, zachowana fragmentarycznie. Powierzchnia gładka, lśniąca. Barwa czarna. Domieszka drobnoziarnista. Średn. wylewu 14 cm, zach. wys. 10 cm. 2. Fragmenty silnie zniszczonego kubka glinianego z czopowatym uchem. Barwa jasnobrunatna. Domieszka drobnoziarnista.

Analiza antropologiczna: płeć nieokreślona, *adultus-maturus*.

Grób 10 [obiekt 7/79] (Ryc. 11/10)

Opis: W planie obiekt zbliżony do kolistego, o wym. 110×100 cm, barwy jasnobrunatnej. W stropie duże i średniej wielkości kamienie.

Inwentarz: 1. Brązowa zapinka zbliżona do typu A.41. Długość ok. 3,3 cm. 2. Brązowa zapinka zbliżona do typu A.41. Długość ok. 3,1 cm. 3. Gliniany przęslik, przepalony. Średn. 4 cm.

Analiza antropologiczna: liczne fragmenty przepalonych kości – płeć nieokreślona, *adultus* wczesny.

Grób (?) 11 [obiekt 8/79] (Ryc. 11/11)

Opis: W planie obiekt zbliżony do kolistego, o wym. ok. 110×100 cm, barwy czarnej, ze śladami spalenizny.

Inwentarz: 1. Miniaturowe naczynie gliniane, zachowane fragmentarycznie. Pod wylewem linia ryta. Barwa ceglasta i popielata. Domieszka drobnoziarnista.

Grób 12 [grób 10] (Ryc. 11/12)

Opis: W planie obiekt o kolistym kształcie, średn. 110 cm, barwy brunatnej. W stropie liczne kamienie, między którymi fragmenty przepalonych kości i grzebienia.

Inwentarz: 1. Dziesięć drobnych fragmentów bardzo silnie przepalonych ceramiki starożytnej. 2. Fragment jednowarstwowego grzebienia z kości lub poroża.

Analiza antropologiczna: przepalone kości ludzkie – płeć nieokreślona, wczesny *adultus*.

Grób 13 [grób 11/79] (Ryc. 12/13)

Opis: W planie kształt obiektu zbliżony do kolistego, o średn. 60 cm, barwy jasnobrunatnej. W stropie zarys obiektu wyznaczało skupisko dużych i średniej wielkości kamieni, między którymi znajdowały się drobne fragmenty przepalonych kości i ceramiki.

Ryc. 6. Zgliczyn Pobodzy, pow. żuromiński. Grób 4 w trakcie eksploracji. Fot.: A. Grzymkowski

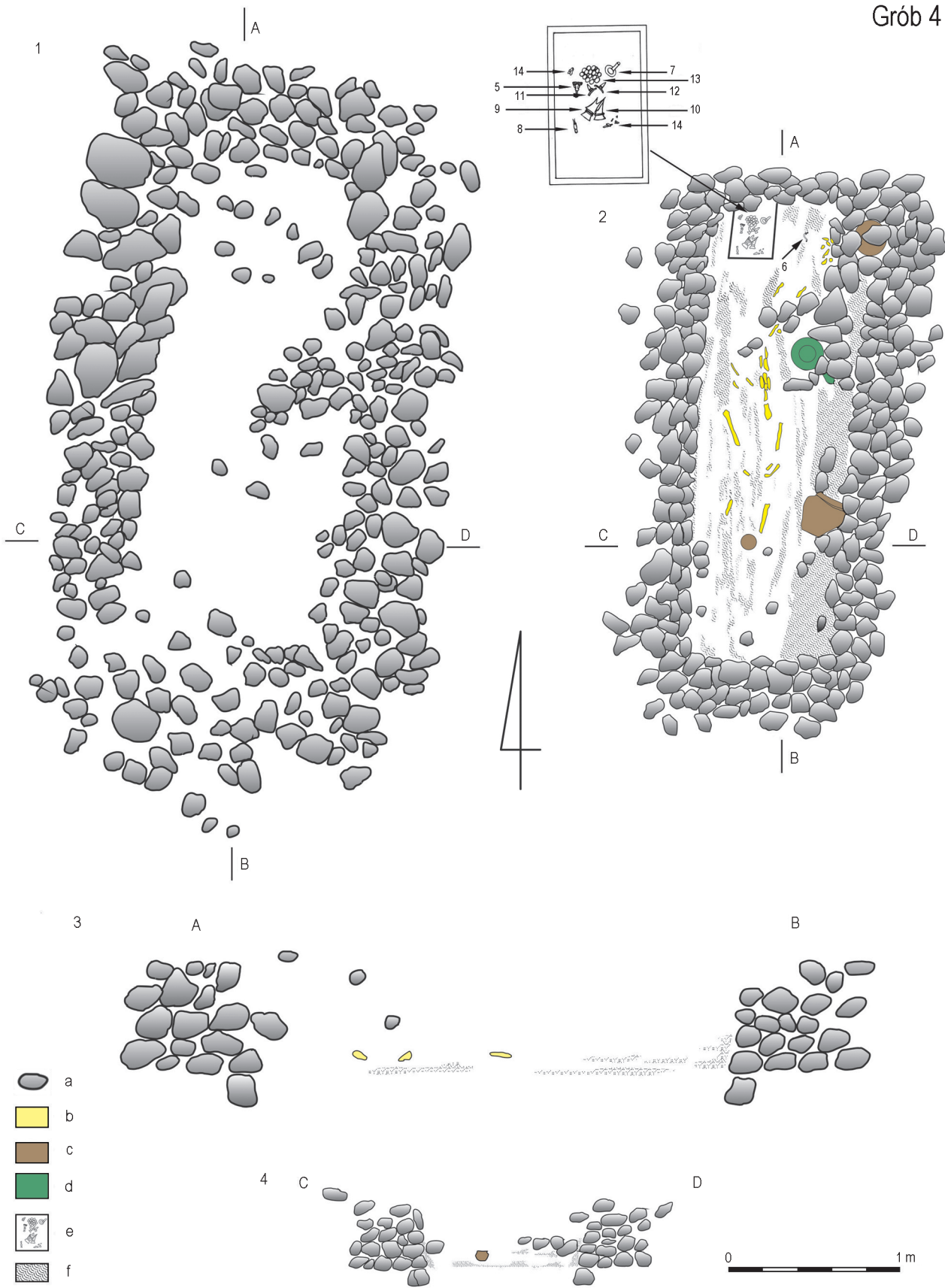
Fig. 6. Zgliczyn Pobodzy, Żuromin County. Grave 4 during exploration. Photo: A. Grzymkowski

Ryc. 7. Zgliczyn Pobodzy, pow. żuromiński. Grób 4. Plan stropu na poziomie -70/80 cm (1), plan na poziomie zabytków -90/100 cm (2), przekrój podłużny (3) i poprzeczny (4). Legenda: a – kamienie, b – kości ludzkie, c – naczynia gliniane, d – naczynie brązowe, e – dary grobowe leżące na drewnianej planszy lub w skrzyneczce, f – drewniana wykładzina komory grobowej. Rys.: A. Szela (na podstawie dokumentacji polowej A. Grzymkowskiego)

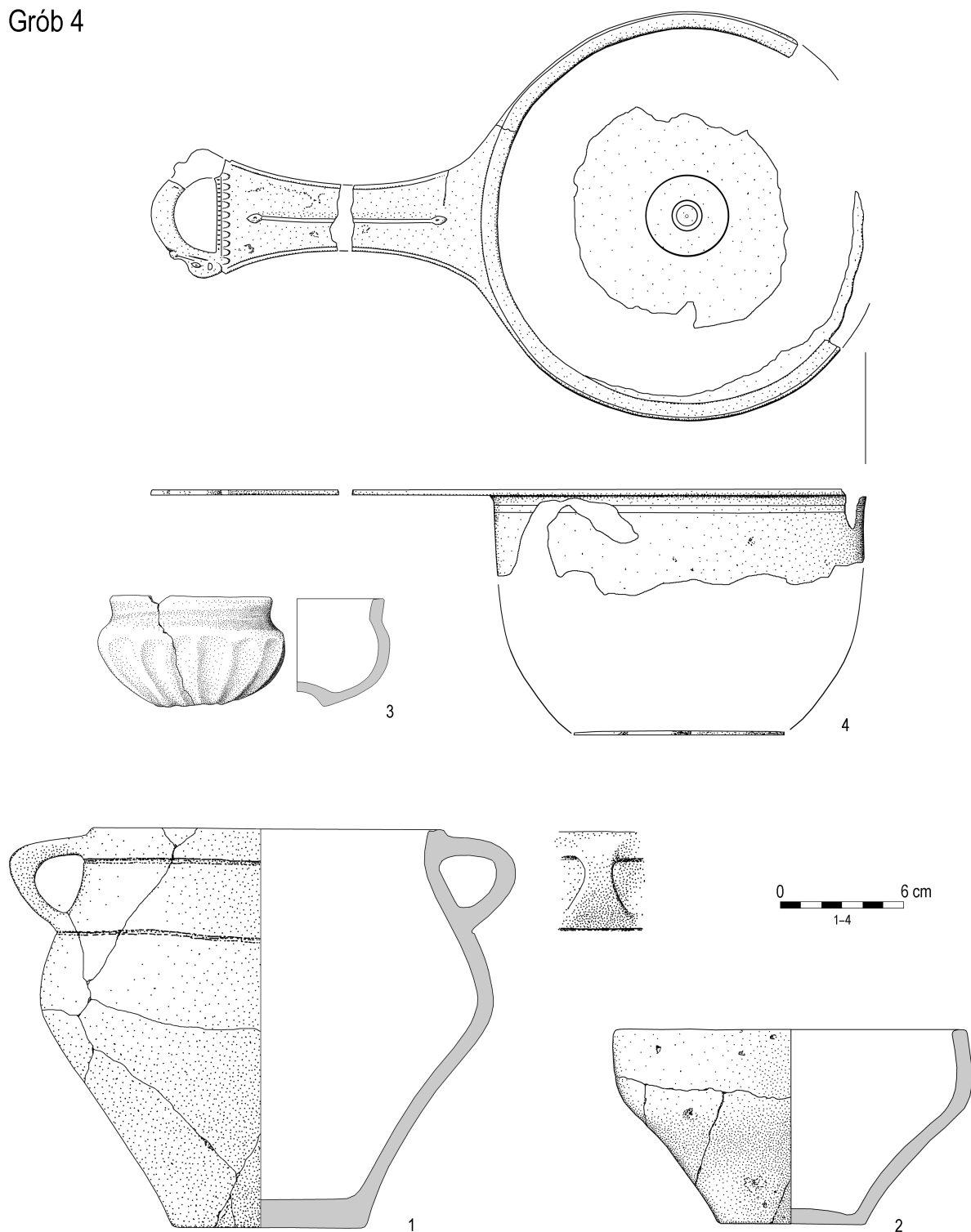
Fig. 7. Zgliczyn Pobodzy, Żuromin County. Grave 4. Plan of the upper part at depth 70/80 cm (1), plan at the level of grave equipment at depth 90/100 cm (2), longitudinal (3) and transversal (4) cross-sections. Key: a – stones, b – human bones, c – clay vessel, d – bronze vessel, e – artefacts placed on a gaming board or inside a wooden casket, f – timber panels of a grave chamber.

Drawing: A. Szela (based on field drawings of A. Grzymkowski)

Grób 4

Grób 4

Ryc. 8. Zgliczyn Pobodzy, pow. żuromiński. Inwentarz grobu 4. 4/1-3 – glina, 4/4 – brąz. Wg: J. Schuster 2016
Fig. 8. Zgliczyn Pobodzy, Żuromin County. Equipment of grave 4. 4/1-3 – clay, 4/4 – bronze. After: J. Schuster 2016

Inwentarz: 1. Sześć fragmentów bardzo silnie przepalonej, niecharakterystycznej ceramiki starożytnej.

Analiza antropologiczna: kobieta, *adultus-maturus*.

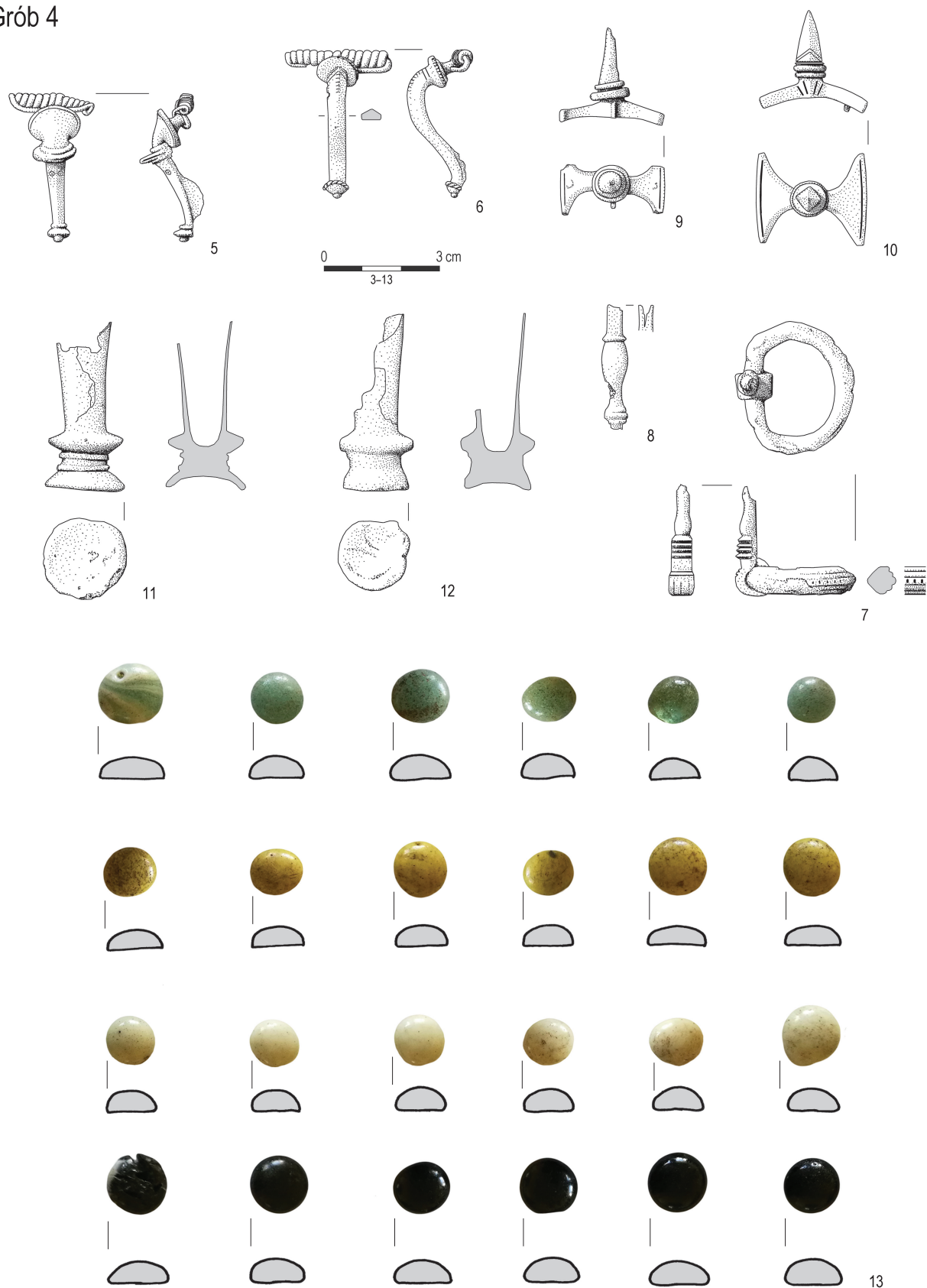
Grób 14 [obiekt 12] (Ryc. 12/14)

Opis: W planie obiekt owalny, o wym. 60×40 cm, barwy czarnej.

Inwentarz: 1. Gliniane naczynie misowate, dwustożkowate, silnie przepalone. Średn. wylewu 18 cm, dna 7 cm, wys. 11,5 cm.

2. Fragment wylewu przepalonego naczynia glinianego. Barwa brunatna. Domieszka drobnoziarnista. 3. Fragment wylewu naczynia glinianego. Barwa popielata. Domieszka drobnoziarnista. 4. Fragment wylewu naczynia glinianego. Barwa

Grób 4

Ryc. 9. Zgliczyn Pobodzy, pow. żuromiński. Inwentarz grobu 4. 4/5.6.8-12 – brąz, 4/7 – żelazo, 4/13 – szkło.

Wg: J. Schuster 2016 (5-12). Fot. i rys: A. Szela (13)

Fig. 9. Zgliczyn Pobodzy, Żuromin County. Equipment of grave 4. 4/5.6.8-12 – bronze, 4/7 – iron, 4/13 – glass.

After: J. Schuster 2016 (5-12). Photo and drawing: A. Szela (13)

popielata. Domieszka drobnoziarnista. 5. Około 250 fragm-
tów bardzo silnie przepalanej ceramiki.

Analiza antropologiczna: płeć i wiek nieokreślone¹⁰.

Obiekt 1 [obiekt 1/77] (Ryc. 13/1)

Opis: W stropie obiektu znajdował się okrąg o średn. ok. 230 cm wykonany z dużych kamieni. Jego wnętrze wypełniała popielata glina przemieszana z pomarańczową polepą. W części stropowej zarejestrowano także węgle drzewne oraz pojedyncze fragmenty przepalonych kości i ceramiki. W części wschodniej zalegała duża warstwa spalenizny, która wychodziła poza kamienny okrąg. W przekroju granicę obiektu wyznaczała warstwa kamieni układająca się w formę niecki o miąższości 40 cm. W wypełniku obiektu stwierdzono obecność wapna. Inwentarz: 1. Fragment brzuśca glinianego naczynia kultury przeworskiej. Barwa ceglasto-popielata. Domieszka drobnoziarnista.

Obiekt 2¹¹ [grób 1/77] (Ryc. 13/2)

Opis: W planie obiekt kolisty, o średn. ok. 30 cm, barwy brunatnej. W przekroju jama o kształcie płytkiej niecki o miąższości 15 cm, barwy brunatnej.

Inwentarz: 1. Dwa fragmenty ceramiki starożytnej, w tym wylew naczynia o czarnej powierzchni. Domieszka drobnoziarnista. 2. Fragmenty ucha glinianego naczynia średniowiecznego. Barwa jasnobrunatna. Domieszka drobnoziarnista. 3. Fragment niecharakterystycznej ceramiki starożytnej. Barwa ceglata. Domieszka drobno- i średnioziarnista. 4. Fragment ceramiki nowożytnej. Barwa jasnobrunatna. Domieszka drobnoziarnista. Analiza antropologiczna: płeć i wiek nieokreślone¹².

Obiekt 3 [jama 5/77] (Ryc. 14/3)

Opis: W planie obiekt owalny, o wym. 100×40 cm, barwy brunatnej. W przekroju jama w kształcie płytkiej niecki, o miąższości ok. 22 cm, barwy brunatnej.

Inwentarz: brak.

Obiekt 4¹³ [bruk kamienny/78] (Ryc. 14/4)

Opis: Obiekt (bruk) składał się ze średniej wielkości kamieni zalegających na ciemnobrunatnej ziemi i tworzących kształt trójkąta równoramiennego o bokach dług. ok. 180 cm i podstawie dług. 100 cm, wydłużonego po osi N-S. Pod brukiem znaleziono kilka drobnych fragmentów ceramiki oraz fragmenty węgla drzewnych.

Inwentarz: 1. Trzy fragmenty niecharakterystycznej ceramiki starożytnej. 2. Dwa fragmenty niecharakterystycznej ceramiki średniowiecznej.

Obiekt 5 [jama 1/78]

Opis: brak.

Inwentarz: 1. Pięć fragmentów niecharakterystycznej ceramiki starożytnej.

Obiekt 6 [jama 2/78]

Opis: brak.

Inwentarz: brak.

Obiekt 7 [grób 2/78] (Ryc. 14/7)

Opis: W obiekcie znaleziono przepalone kamienie oraz węgle drzewne.

Inwentarz: 1. Dwa fragmenty ceramiki starożytnej. Barwa ceglata i popielata. Domieszka drobnoziarnista. 2. Osiem fragmentów ceramiki średniowiecznej. Barwa brunatna. Domieszka drobnoziarnista.

Obiekt 8 [jama 8/78] (Ryc. 14/8)

Opis: brak.

Inwentarz: 1. Cztery fragmenty grubościennego glinianego naczynia zasobowego. Barwa jasnobrunatna z zewnątrz i czarna od wewnątrz. Domieszka drobnoziarnista.

Obiekt 9 [obiekt 2/79] (Ryc. 15/9)

Opis: brak.

Inwentarz: 1. Siedem fragmentów niecharakterystycznej ceramiki starożytnej, w tym jeden bardzo silnie przepalony. 2. Cztery fragmenty niecharakterystycznej ceramiki średniowiecznej.

Obiekt 10 [obiekt 3/79] (Ryc. 15/10)

Opis: W planie obiekt owalny, o wym. 90×50 cm. Granicę obiektu wyznaczały jeden duży i pięć małych kamieni ułożonych na żółtym piasku.

Inwentarz: brak.

Analiza antropologiczna: płeć i wiek nieokreślone¹⁴.

Obiekt 11 [obiekt 6/79] (Ryc. 15/11)

Opis: W planie obiekt owalny, o wym. 180×100 cm. Barwa czarna ze śladami spalenizny. W stropie małe kamienie.

Inwentarz: 1. Jeden fragment niecharakterystycznej ceramiki starożytnej.

Analiza archeozoologiczna¹⁵: fragmenty zębów bydłych.

Znaleziska luźne (Ryc. 15/LZ)

1. Prostokątna żelazna nakładka na pas, dług. 2,5 cm. 2.3. Dwa drobne fragmenty nieokreślonych przedmiotów brązowych. 4. Mały fragment grzebienia z poroża.

Analiza materiału

Z a p i n k i

W Zgliczynie Pobodzym odkryto pięć zapinek, wszystkie wykonane z brązu. Z grobu 4 pochodzi fibula zaliczona do serii 2. IV grupy Almgrena (Ryc. 9/4:5). Jest to silnie

¹⁰ Zachował się tylko jeden fragment przepalonego trzonu kości długiej.

¹¹ W dzienniku badań wyrażono przypuszczenie, że jest to grób zniszczony przez piec, jednak skąpy i przemieszany materiał zabytkowy, datowany od okresu wpływów rzymskich po okres nowożytny, raczej wyklucza taką interpretację.

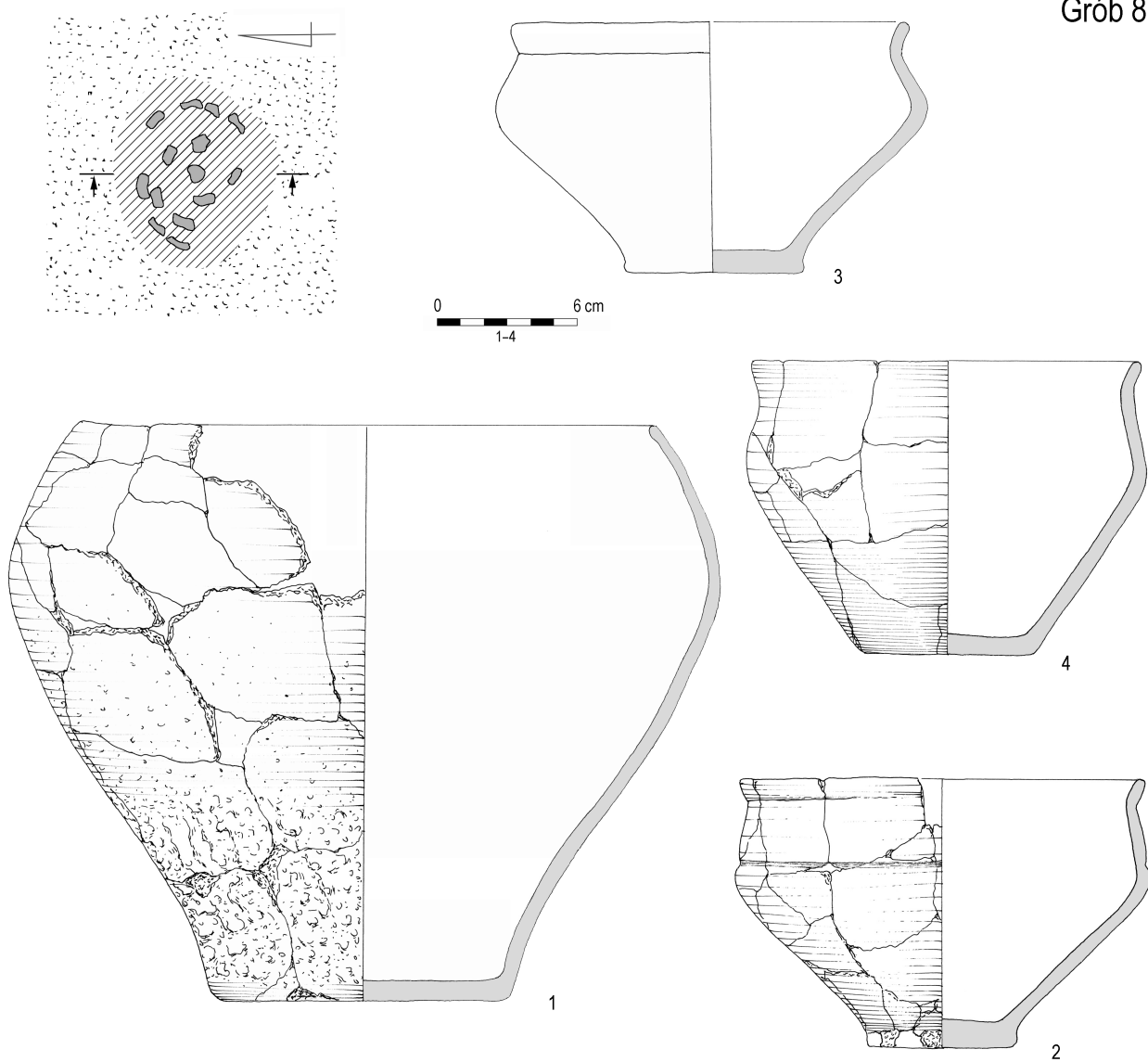
¹² W wypełniku dwa fragmenty przepalonych kości ludzkich.

¹³ W dzienniku badań wyrażono przypuszczenie, że materiał ceramiczny stanowi pozostałość po zniszczonym grobie (1/78). Chronologiczne przemieszanie materiału zdaje się jednak temu przeczyć.

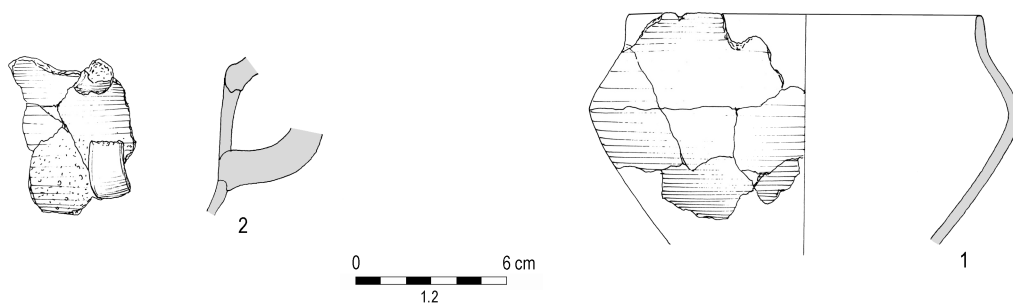
¹⁴ Zachował się jeden fragment przepalonej kości ludzkiej.

¹⁵ Analizę wykonała dr Anna Gręzak z Instytutu Archeologii UW.

Grób 8

Grób 9

Ryc. 10. Zgliczyn Pobodzy, pow. żuromiński. Groby 8 i 9. 8/1-4, 9/1.2 – glina. Rys.: B. Karch
 Fig. 10. Zgliczyn Pobodzy, Żuromin County. Graves 8 and 9. 8/1-4, 9/1.2 – clay. Drawing: B. Karch

profilowana zapinka trąbkowata, odpowiadająca odm. 1 według T. Liany (1970, s. 442–443), charakteryzującej się dużą główką oraz ostro załamanym kabłąkiem, wskutek czego główka styka się z grzebykiem umieszczonym na kabłąku. Najstarsze warianty odm. 1 pojawiają się już w młodszym odcinku fazy B₁ okresu wpływów rzymskich. W grobie ze Zgliczyna Pobodzego fibula tej odmiany wystąpiła razem z okazem 7. serii V grupy, datowanym na stadium B_{2a}.

Kolejne dwie zapinki należą do serii 7. V grupy Almgrena. Pierwszą, z grobu A (Ryc. 2/A:4a.b), znaleziono w brązowym wiadrze, które przywiózł do Warszawy Jerzy Antoniewicz (J. Antoniewicz, K. Wesołowski 1952, s. 144). Fibula zachowana była w całości, a jej sprężynkę pokrywały produkty korozji (Ryc. 2/A:4a). Obecnie w zbiorach PMA zachowała się jedynie jej główka (Ryc. 2/A:4b), nie wiadomo jednak, kiedy i w jakich okolicznościach doszło do uszkodzenia fibuli. Szczegółowe oględziny zabytku pozwoliły stwierdzić, że korozja pokrywająca sprężynkę skrywa pod sobą płytkę oporową lub niezamkniętą od dołu tuleję. Szczegół ten jest niezwykle istotny, gdyż o ile zapinki 7. serii są bardzo popularne w północnym *Barbaricum*, to egzemplarze zaopatrzone w tuleję lub płytkę oporową należą do znalezisk bardzo rzadkich. Zapinki 7. serii z tuleją zakrywającą sprężynę pochodzą z nekropoli w Lubieszewie, pow. gryficki, grób 87 (R. Wołagiewicz 1997, s. 21, tabl. XV/87:1), Warszowie/Alt Warschow, pow. sławieński, grób 232 (H. J. Eggers, P. F. Stary 2001, s. 128 nr 335, tabl. 340:18.18a), i Ciepłem/Warmhof, pow. tczewski, groby inhumacyjne 38 i 75 (A. Schmidt 1902, s. 103, 112, 121, tabl. VI:15), a także z grobu z Hiddensee, Lkr. Rügen, Mecklenburg-Vorpommern (H. J. Eggers, P. F. Stary 2001, s. 79, tabl. 232:6). Równie rzadkie są zapinki 7. serii z płytkami oporowymi. Jedyną znaną sobie fibulę o tej konstrukcji O. Almgren (1923, s. 57, tabl. V:113) opisał jako osobny typ 113, niemniej obecnie jesteśmy w stanie wskazać kilka bliskich analogii do zabytku ze Zgliczyna Pobodzego. Są to zapinki ze stanowisk w Gronowie, pow. drawski, kurhan 26 (H. Machajewski 2013, s. 32, 41, tabl. XLIII/26:1), Weklicach, pow. elbląski, grób 481/484 (M. Natuniewicz-Sekuła, J. Okulicz-Kozaryn 2011, s. 119, tabl. CCXV/481/484:1), Jelonek, pow. elbląski (W. Nowakowski 1994, s. 170, tabl. VII:2), i Kamieńczyka, pow. wyszkowski, grób 51b (T. Dąbrowska 1997, s. 20, 83, tabl. XXIV/51b:1)¹⁶. Zapinka ze Zgliczyna Pobodzego ma na główce srebrny pierścień, do którego nie znaleziono analogii.

Druga z zapinek serii 7. pochodzi z grobu 4 (Ryc. 9/4:6). Odpowiada ona typowi A.110, jednak jej kabłąk ma trójkątny przekrój, przez co odbiega od egzemplarza wzorcowego (O. Almgren 1923, s. 56, tabl. V:110). Na główce

zapinka ma grzebyk z płytką bruzdą wypełnioną perełkowanym drucikiem. Na kabłąku, nieco poniżej grzebyka, widoczne są dwie wąskie bruzdy, a poniżej, na grzbiecie kabłąka, znajdują się poprzeczne nacięcia. Zapinka nosi ślady długiego użytkowania, a zapewne także naprawy, o czym może świadczyć umieszczenie prawego końca cięciwy we wnętrzu sprężynki (J. Schuster 2016, s. 139; 2018a, s. 122–123).

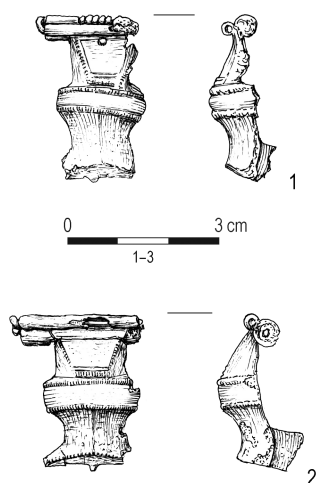
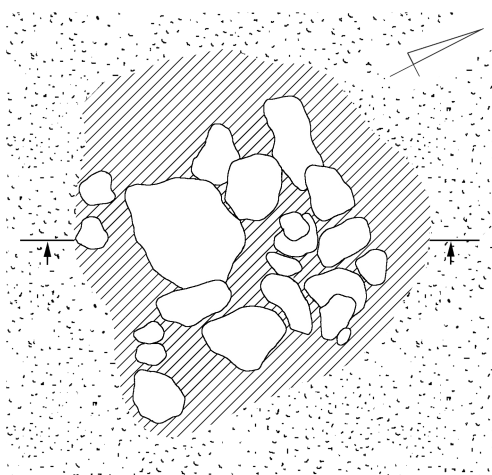
Zapinki serii 7. występują głównie na południowym wybrzeżu Bałtyku – od Jutlandii przez dolne Nadłabie, Meklemburgię i Pomorze aż po Sambię. Na obszarze Polski występują powszechnie na terenie kultury wielbarskiej, natomiast na terenie kultury przeworskiej ich obecność, poza nielicznymi wyjątkami, ogranicza się do strefy wschodnioprzeworskiej (M. Mączyńska 2011, s. 270–271, ryc. 17), gdzie docierały zapewne w wyniku wymiany z północnymi sąsiadami. W grupie nidzickiej zapinki serii 7. znane są z Gródek, pow. działdowski, oraz Niedanowa i Sławki Wielkiej, pow. nidzicki, a także z Dzierzgowia, pow. mławski, i Brudnic, pow. żuromiński (M. Piotrowski, A. Szela 2001, s. 165, ryc. 3.23; A. Szela 2013/II, s. 80; 2013/III, tabl. LXXXVI/139:6). Zdecydowanie rzadziej występują na pozostałym obszarze prawobrzeżnego Mazowsza, gdzie odkryto je w Kamieńczyku, pow. wyszkowski, Nadkolu, pow. węgrowski, i Kołaczku, pow. miński; tylko pojedyncze egzemplarze zarejestrowano na Lubelszczyźnie, w Drażgowie-Kolonii, pow. rycki, i Opoce, pow. puławski (M. Mączyńska 2011, s. 270–271, ryc. 170).

Najwcześniejsze egzemplarze omawianych zapinek pojawiają się z początkiem fazy B₂, przeżywając się jeszcze w stadium B_{2b}, jak to ma miejsce w wypadku grobu 628 z Niedanowa czy grobu 2/96 z Dzierzgowia (W. Ziemińska-Odojowa 1999, s. 107, tabl. CCXXII/628; M. Piotrowski, A. Szela 2001, s. 165, ryc. 3).

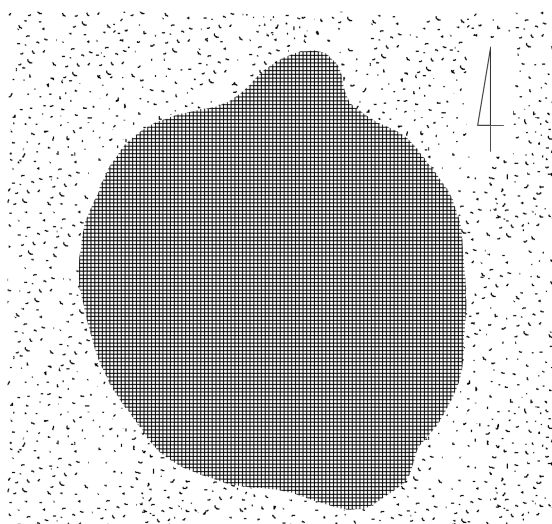
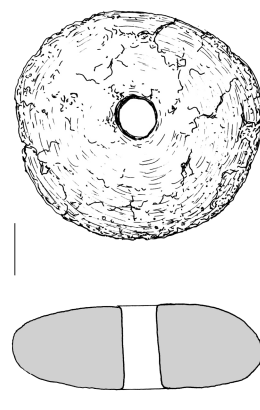
Dwie nietypowe fibule odkryto w grobie 10 (Ryc. 11/10:1.2). Na pierwszy rzut oka wydają się one odpowiadać typowi A.41 (O. Almgren 1923, s. 18, tabl. II:41), zwłaszcza wariantowi X2 wydzielonemu przez J. Schustera (2006, s. 108–109, ryc. 7), który wyróżniać się ma pewną *topornością*. Cechą charakterystyczną tegoż wariantu mają być szeroki kabłąk silnie zwężający się przy grzebyku oraz wyraźny, szeroki grzebyk, często szerszy od samego kabłąka. Długość zapinek wariantu X2 nie przekracza 3,5 cm (J. Schuster 2006, s. 108).

Wyraźnie wydzielony, szerszy od kabłąka grzebyk i silnie zwężająca się nóżka zapinek ze Zgliczyna Pobodzego odpowiadają cechom wariantu X2, jednak ich główki zachowują taką samą szerokość na całej długości. Co więcej, ostre facetowanie kabłąka sprawia, że główka ma trapezowaty przekrój, nieznajdujący analogii wśród zapinek grupy II. Takie uformowanie główki jest zdecydowanie bliższe zapinkom 1. serii V grupy O. Almgrena, zwłaszcza typowi A.96 (O. Almgren 1923, s. 51, tabl. II:96). Typ ten ma jednak zupełnie inaczej uformowaną

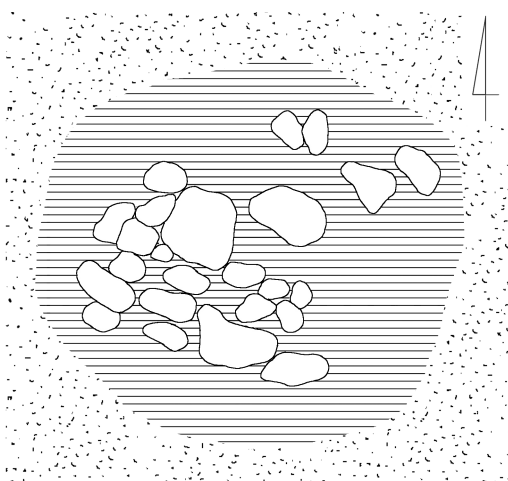
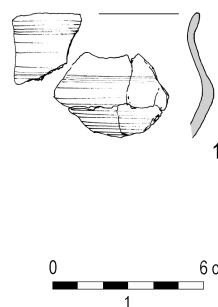
¹⁶ Za pomoc w znalezieniu analogii do tej nietypowej zapinki dziękuję serdecznie Pani dr. Agacie Chilińskiej-Früboes.

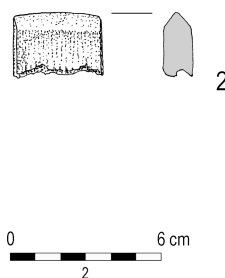
Grób 10

Grób (?) 11

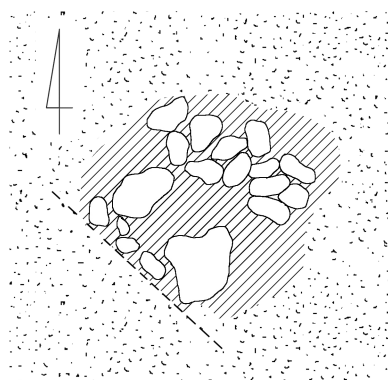

Grób 12

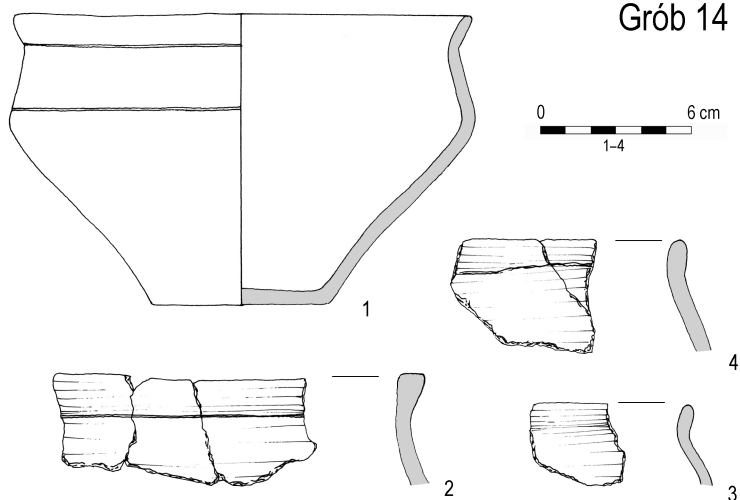

Ryc. 11. Zgliczyn Pobodzy, pow. żuromiński. Groby 10, 11 i 12. 10/3, 11/1 – glina, 10/1.2 – brąz, 12/2 – poroże. Rys.: B. Karch
Fig. 11. Zgliczyn Pobodzy, Żuromin County. Graves 10, 11 and 12. 10/3, 11/1 – clay, 10/1.2 – bronze, 12/2 – antler. Drawing: B. Karch

Grób 13

Grób 14

Ryc. 12. Zgliczyn Pobodzy, pow. żuromiński. Groby 13 i 14. 14/1–4 – glina. Rys.: B. Karch
Fig. 12. Zgliczyn Pobodzy, Żuromin County. Graves 13 and 14. 14/1–4 – clay. Drawing: B. Karch

nózkę, zakończoną grzebykiem z guzkiem, których brak na zapinkach ze Zgliczyna Pobodzkiego. Łukowato wklęsłe w środkowej, a rozszerzające się w dolnej części nóżki odpowiadają raczej typowi A.97, tj. formom pośrednim pomiędzy zapinkami z jednym i trzema grzebykami (Th. Hauptmann 1999, s. 164–166, ryc. 9). Wydaje się zatem, że zapinki ze Zgliczyna Pobodzkiego można uznać za wariant pośredni pomiędzy zapinkami II grupy i zapinkami 1. serii V grupy Almgrena.

Zarówno młodsze warianty zapinek kapturkowych serii wschodniej jak i zapinki 1. serii V grupy na prawobrzeżnym Mazowszu, Podlasiu i Lubelszczyźnie związane są już z kulturą wielbarską, która obejmuje te tereny w początku młodszejszego okresu wpływów rzymskich. Na cmentarzysku w Zgliczynie Pobodzym nie zarejestrowano innych zabytków o pewnej wielbarskiej atrybucji należy zatem założyć, że również opisywane zapinki należy łączyć jeszcze z ludnością przeworską. Trzeba jednak pamiętać, że stanowisko zostało rozpoznane tylko w niewielkim stopniu.

Sprzączka

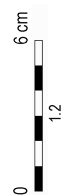
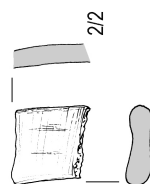
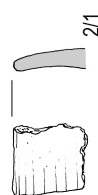
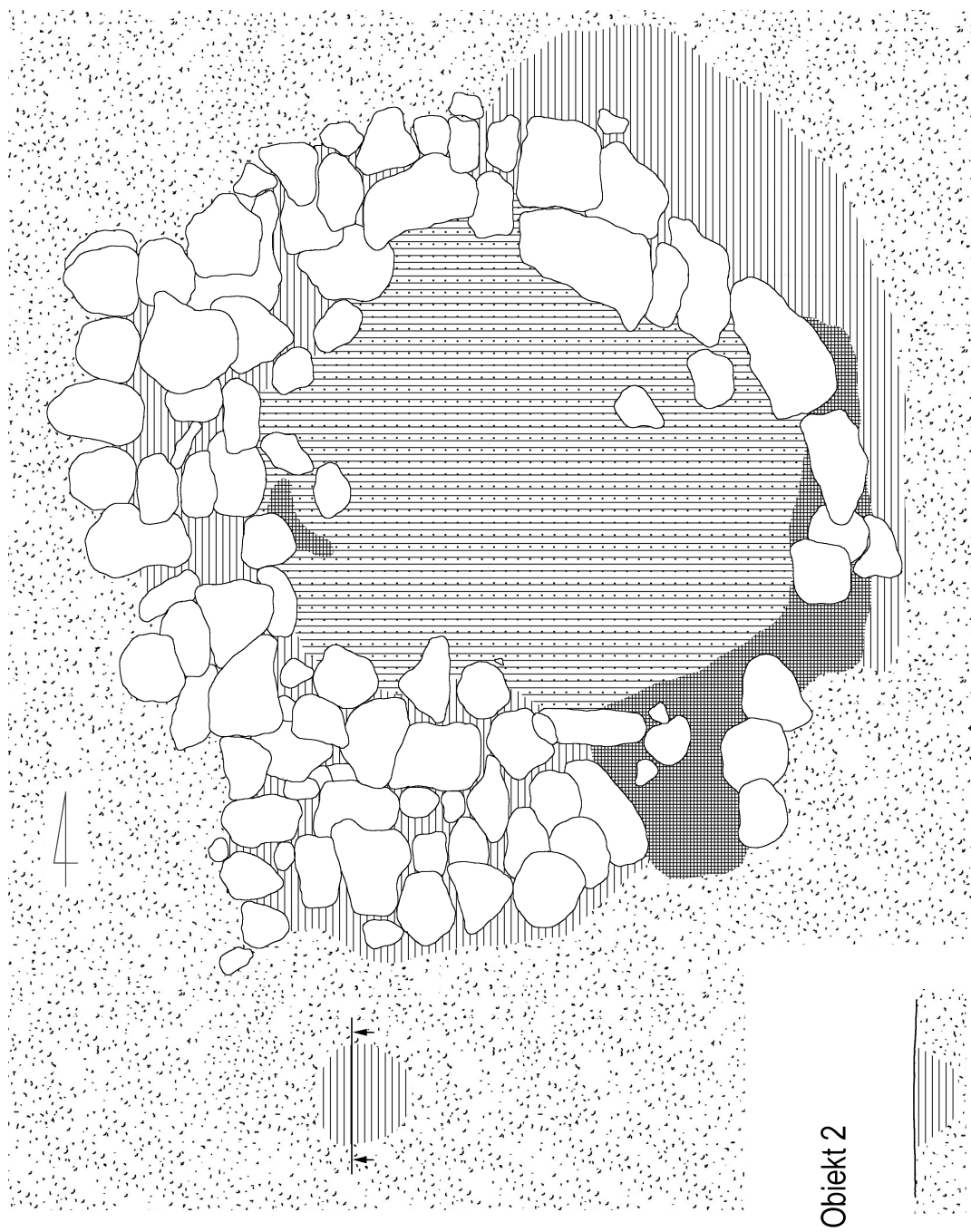
Jedyna sprzączka znaleziona na stanowisku w Zgliczynie Pobodzym (Ryc. 9/4:7) pochodzi z grobu 4 (A. Grzymkowski 2006, s. 64, ryc. 6/1:6; J. Schuster 2016, s. 141–142, ryc. 3:3; 2018a, s. 126–128, ryc. 4:3). Jest to półokrągła, jednodzielna sprzączka z profilowanym kołcem. Wzdłuż obwodu ramy biegną żłobki sprawiające, że jej przekrój ma kształt schodkowaty – środkowe, wypukłe pasmo powstałe między tymi żłobkami jest karbowane. Profilowany kołec sprzączki pozwala na zaliczenie jej do typu D2. Występowanie sprzączek tego typu ogranicza się niemal wyłącznie do obszarów kultury wielbarskiej, a w zasadzie do rejonu ujścia Wisły (R. Madyda-

-Legutko 1987, mapa 17; J. Schuster 2016, s. 141 przyp. 6, ryc. 5; 2018a, s. 126–128, ryc. 5). Tylko pojedyncze stanowiska z zabytkami tego typu pochodzą z ziemi dobrzyńskiej i z Wielkopolski, choć należy zaznaczyć, że na nekropoli w Kowalewku, pow. obornicki, znaleziono ich aż pięć (T. Skorupka, 2001, s. 143). Sprzączki te niemal nie występują na terenie kultury przeworskiej, skąd znane są wyłącznie z północnego Mazowsza. Na nekropoli w Brudnicach sprzączki typu D2 znaleziono w grobach C, 89 i 117 (A. Szela 2013/I, s. 62, 63; 2013/II; s. 55, 70, 71, 192; 2013/III, tabl. I/C:3, LII/89:5, LXXIII/117:6; A. Szela 2016, s. 167–169, tabl. IV/89:5), w Niedanowie w grobach 89, 248, 278 i 342 (W. Ziemińska-Odojowa 1999, s. 116, tabl. XXVI/89:2, LXXVII/248:1, XCIV/278:5, CXXVI/342:1), a w Gródkach, stan. Łysa Góra, w grobach 24 i 41 (J. Okulicz 1983, s. 117, 140, ryc. 37:c, 59:h). Sprzączki z Brudnic i z Gródek oraz okazy z grobów 89 i 248 z Niedanowa wykonane zostały z żelaza, pozostałe odlano z brązu. W wypadku zabytku z grobu 24 z Gródek rozbudowane profilowanie kolca skłoniło Jerzego Okulicza (1983, s. 163) do uznania go za motyw zoomorficzny – wyobrażenie jaszczurki.

Okucie końca pasa

Sprzączce z grobu 4 towarzyszyło – silnie zniszczone – okucie końca pasa (Ryc. 9/4:8), niemniej ze względu na wrzecionowaty kształt trzonka R. Madyda-Legutko zaliczyła je do odm. 2 typu 1 (2011, s. 17, 127, mapa 1, 2). Taki kształt trzonka nawiązuje do okuć celtyckich lub prowincjonalnorzymskich okuć z rejonu środkowego Dunaju z czasów około przełomu er. Okucia odm. 2 typu 1 są bardzo rzadko spotykane na ziemiach polskich. Najbliższa analogia pochodzi z grobu 591 z cmentarzyska w Niedanowie (W. Ziemińska-Odojowa 1999, s. 101, tabl.

Obiekty 1 i 2

Ryc. 13. Zgliczyn Pobodzy, pow. żuromiński. Obiekty 1 i 2. 2/1.2 – glina. Rys.: B. Karch
Fig. 13. Zgliczyn Pobodzy, Żuromin County. Features 1 and 2. 2/1.2 – clay. Drawing: B. Karch

CCIX/591:2), kolejne z nekropoli w Księżych Młynach, pow. poddębicki (T. Dąbrowska 1977, s. 293, tabl. I:20), i w Kryspinowie, pow. krakowski (K. Godłowski, s. 1973, s. 42, 46, ryc. 3:f; 1977, s. 62, ryc. 3:5). Opisywane okucia datowane są głównie na fazę B₁, choć niektóre egzemplarze, jak ma to miejsce w wypadku Zgliczyna Pobodzkiego, przeżywają się jeszcze w fazie B₂ (R. Madyda-Legutko 2011, s. 22).

Elementem wystroju pasa jest również mała prostokątna nakładka na pas wykonana z żelaza, która jest znaleziskiem luźnym (Ryc. 15/LZ:1).

Rogi do picia

Z opisywanego stanowiska pochodzą dwa okucia rogów do picia (Ryc. 9/4:11.12) znalezione w grobie 4 (J. Andrzejowski 1991, s. 22, ryc. 3:c.d; A. Grzymkowski 2006, s. 63, ryc. 6.1.8; J. Schuster 2016, s. 143, ryc. 4:7.8; 2018a, s. 128–129, ryc. 4:7.8). Należą one do typu C5 według J. Andrzejowskiego (1991, s. 22, mapa 6); okucia te są formą unikatową, poza Zgliczynem Pobodzkiem znaną tylko z trzech lub czterech zabytków z dwóch stanowisk z terenu Kotliny Czeskiej.

Grzebień

W grobach 2 i 12 znaleziono drobne ułamki grzebieni z kości lub poroża (Ryc. 3/2:10, 11/12:2). Ażurowe zdobienie uchwytu grzebienia z grobu 2 pozwala zaliczyć ten okaz do typu Thomas C. Na obszarze kultury przeworskiej grzebień typu C nie są znaleziskami częstymi – oprócz znanych już wcześniej (zob. J. Andrzejowski 1998, s. 85) wymienić należy dwa kolejne: z grobu 11a z cmentarzyska w Brudnicach oraz z grobu 253 z nekropoli w Modle, pow. mławski (J. Andrzejowski 2009, s. 203, tabl. 3.128/253:7). Stosunkowo licznie grzebień typu C spotykane są natomiast na terenach nadłabskich (S. Thomas 1960, mapa 3) oraz w Skandynawii (J. Ilkjær 1993, s. 284–286, ryc. 115).

Fragment drugiego grzebienia, zapewne typu Thomas A, jest jedynym zabytkiem odkrytym w grobie 12 (Ryc. 11/12:2). Ostatni, mały fragment grzebienia został znaleziony luźno (Ryc. 15/ZL:4).

Warto zaznaczyć, że na cmentarzyskach przeworskich na północnym Mazowszu występowanie grzebieni nie jest zjawiskiem powszechnym, co doskonale widać na dwóch największych i przebadanych w całości nekropoliach z tego regionu. W Niedanowie jedyny, zresztą drobny fragment grzebienia znaleziono w okolicach grobu 260 (W. Ziemińska-Odojowa 1999, s. 52, 199, tabl. XXXVI/260:5). Na przeworskiej części nekropoli w Brudnicach brak jest całkowicie grzebieni typu A i B, a oba grzebienie pochodzące z pewnych przeworskich zespołów grobowych należą do typów C i D (obiekty 11a i 750). Jest to sytuacja zdecydowanie odmienna od zaobserwowanej na innych dużych nekropoliach wschodniopreworskich, np. w Kamieńczuku czy Nadkolu. Na tych cmentarzyskach

grzebień typów A–D znaleziono odpowiednio w dwunastu i dwudziestu zespołach grobowych (T. Dąbrowska 1997, s. 101; J. Andrzejowski 1998, s. 84–85).

Przędziki

W grobie 10 (Ryc. 11/10:3) odkryto, jedyny na tej nekropoli, gliniany przędziki, obecnie częściowo przepalony, pierwotnie zapewne krążkowaty.

Ostrogi

Ciekawym znaleziskiem są dwie ostrogi krzesłowe pochodzące z grobu 4 (Ryc. 9/4:9.10), należące do grupy ostróg dwunitowych (M. Jahn 1921, s. 18). Jan Schuster (2016, s. 144; 2018a, s. 128–129) po raz pierwszy zwrócił uwagę, że ostrogi te różnią się od siebie wielkością ramion i ornamentyką bocznych. Obie należą do typu Jahn 35 lub grupy IIc w klasyfikacji E. Roman (1998, s. 176). Ostrogi w ogóle, a w szczególności ostrogi krzesłowe, na obszarze prawobrzeżnego Mazowsza nie należą do znalezisk częstych (por. A. Szela 2006, s. 227). Oprócz Zgliczyna Pobodzkiego z Mazowsza znanych jest obecnie dziesięć ostróg krzesłowych. Pięć zabytków pochodzi z nekropoli w Modle (J. Andrzejowski 2009, s. 112, 130, 208, tabl. 2.34/83:5.6, 3.51/112:3.4, 3.135/264:2.3), cztery z Kamieńczuka (T. Dąbrowska 1997, s. 22, 29, 68, tabl. XXIX/60:7, LI/97:12.13, CLV/341:9), ostatni znaleziony luźno we wsi Grędzice, pow. ciechanowski (A. Jarzec 2015).

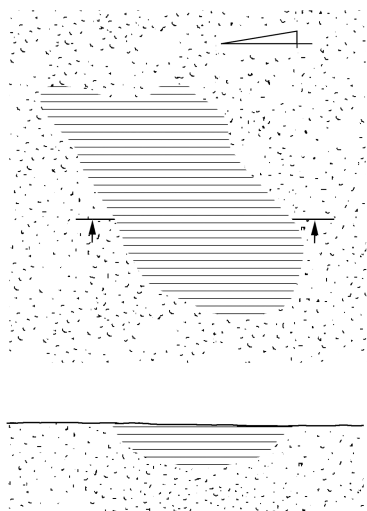
Niewiele częściej ostrogi krzesłowe znajdowane są na pozostałym obszarze kultury przeworskiej. Według katalogu E. Roman (1998) wystąpiły one na 35 stanowiskach. Choć od czasu publikacji przybyło kilka kolejnych egzemplarzy, jak chociażby wymieniona wyżej ostroga z Grędzic czy ostroga znaleziona luźno w Oblinie, pow. garwoliński (K. Czarnecka 2007, s. 87, tabl. CCLXIII:85), to nie zmieniają one całego obrazu rozprzestrzenienia tej kategorii zabytków.

Naczynia brązowe

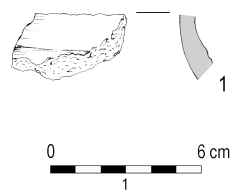
W północnej części Mazowsza rzymskie naczynia brązowe stanowią prawdziwą rzadkość. Tym bardziej wyjątkowa jest tu nekropola ze Zgliczyna Pobodzkiego, z której – mimo jej szczątkowego rozpoznania – znamy nie mniej niż trzy takie zabytki. Są to: wiadro z delfinowatymi ataszami typu Eggers 18 oraz dwa rondelki typu Eggers 131.

Wiadro E.18 znaleziono w roku 1945 w przypadkowo odkrytym obiekcie A (Ryc. 2/A:2). Zgodnie z informacją J. Antoniewicza miało ono pełnić funkcję popielnicy i być nakryte glinianą misą. Na ziemiach Polski wiadra typu E.18 nie są zbyt liczne (por. P. Harasim 2013, ryc. 13). Razem z zabytkiem ze Zgliczyna Pobodzkiego zarejestrowano obecnie 11 egzemplarzy, z czego sześć na terenie kultury przeworskiej. Ich główne skupisko znajduje się w międzyrzeczu Odry i Warty (Kościelna Wieś, pow. pleszewski, Brzyków, pow. trzebnicki, Piotrków

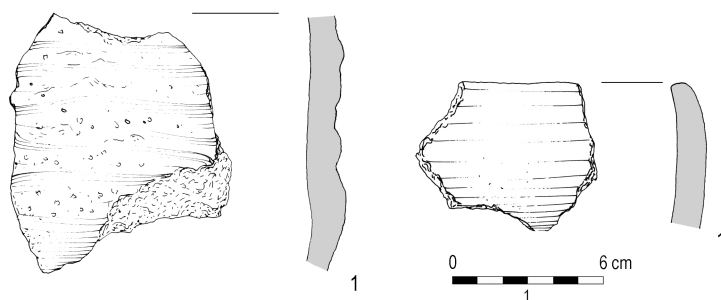
Obiekt 3

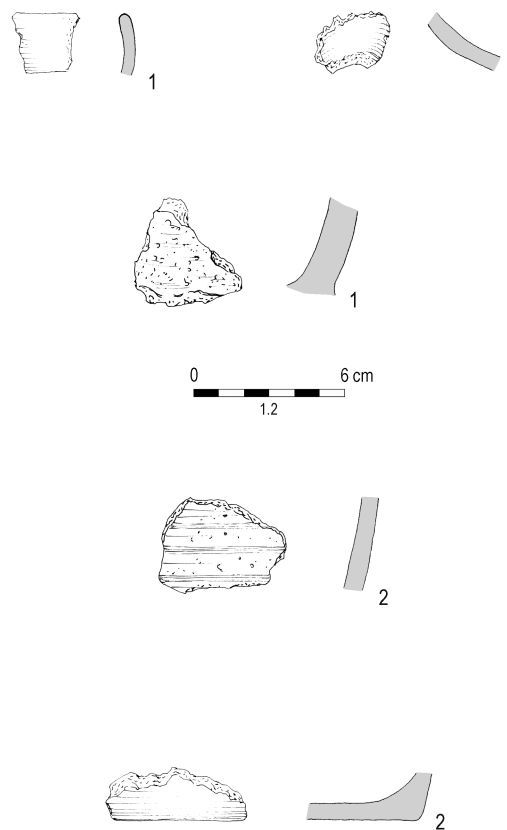
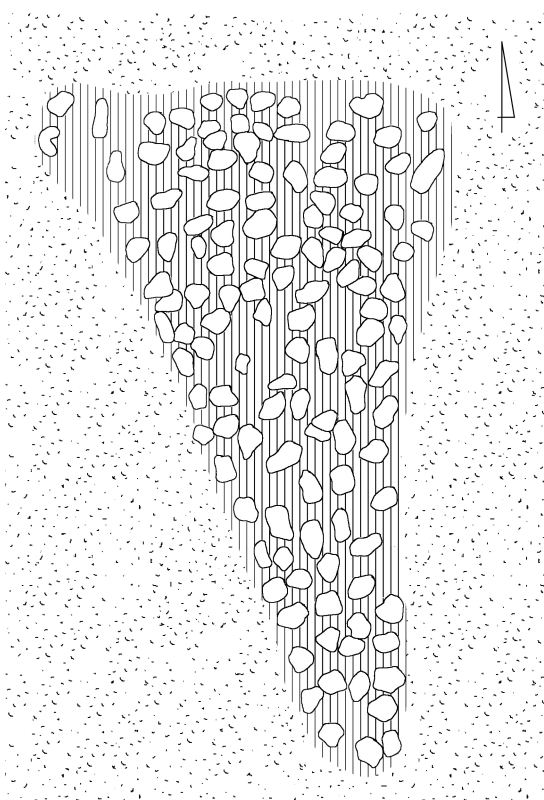
Obiekt 7

Obiekt 8

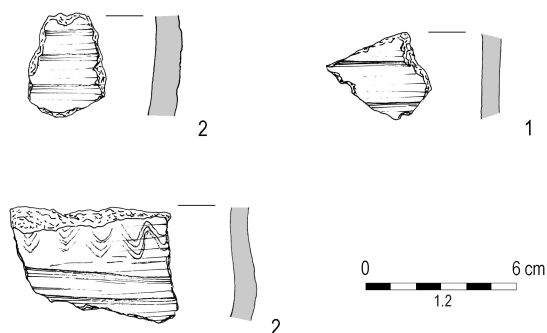

Obiekt 4

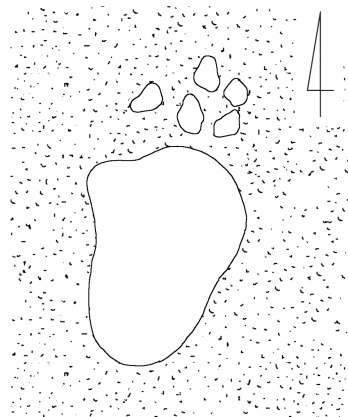

Ryc. 14. Zgliczyn Pobodzy, pow. żuromiński. Obiekty 3, 4, 7 i 8. 4/1.2, 7/1, 8/1 – glina. Rys.: B. Karch
Fig. 14. Zgliczyn Pobodzy, Żuromin County. Features 3, 4, 7 and 8. 4/1.2, 7/1, 8/1 – clay. Drawing: B. Karch

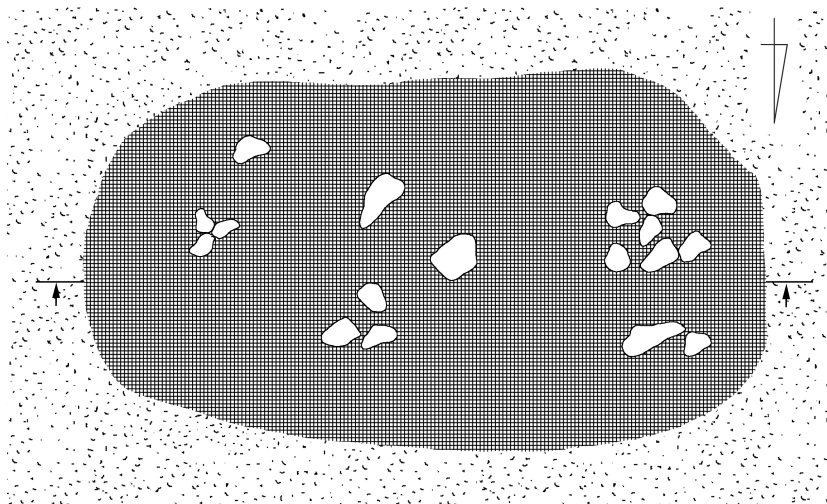
Obiekt 9

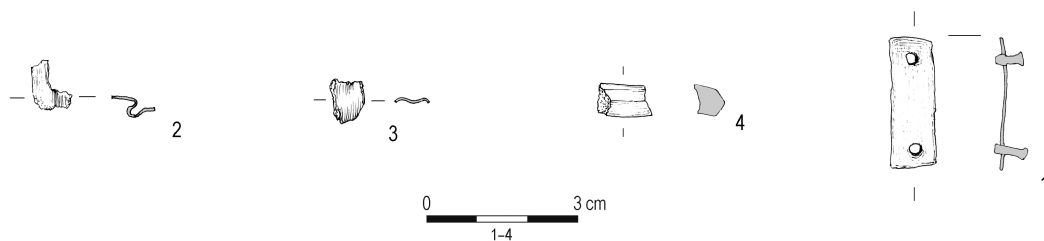
Obiekt 10

Obiekt 11

LZ

Ryc. 15. Zgliczyn Pobodzy, pow. żuromiński. Obiekty 9, 10, 11 i znaleziska luźne (LZ). 9/1.2 – glina, LZ/1 – żelazo, LZ/2.3 – brąz, LZ/4 – poroże. Rys.: B. Karch
 Fig. 15. Zgliczyn Pobodzy, Żuromin County. Features 9, 10, 11, and stray finds (LZ). 9/1.2 – clay, LZ/1 – iron, LZ/2.3 – bronze, LZ/4 – antler. Drawing: B. Karch

Borowski, pow. strzeliński, Niechmirów-Mała Wieś, pow. sieradzki), jedno znaleziono na Pomidzu (Stawiany, pow. pińczowski) i jedno w Zgliczynie Pobodzym. Trzy wiadra typu E.18 pochodzą z Pomorza (Golice, pow. gryfiński, Sławno, pow. *loco*, Barnisław, pow. policki), a dwa kolejne z ziemi chełmińskiej (Grudziądz-Rządź, pow. Grudziądz, Małe Czyste, pow. chełmiński).

Większość tych znalezisk datowana jest na fazy A₂ i A₃ (J. Wielowiejski 1986a, s. 163–164, 253–254; T. Dąbrowska 1988, s. 210; 2003, s. 154; H. Keiling 2010, s. 109). Na tym tle wiadro ze Zgliczyna Pobodzkiego jest pewnego rodzaju fenomenem, wystąpiło bowiem razem z zapinką typu A.110, którą najwcześniej datować można na stadium B_{2a}. Tym samym naczynie ze Zgliczyna Pobodzkiego świadczy o możliwości bardzo długiego użytkowania importów rzymskich na obszarze *Barbaricum*.

Dwa pozostałe naczynia brązowe to rondelki typu E.131. Pierwszy towarzyszył w grobie A opisanemu wyżej wiadru E.18 (Ryc. 2/A:3), drugi znaleziono w grobie 4 (Ryc. 8/4:4). Rondelki te charakteryzuje ażurowe zakończenie uchwytu zwieńczonego głowami łabędzi i ornament z motywem tyrsu (laski Dionizosa), umieszczony na samym uchwycie. Naczynia te produkowano w Italii w czasach Augusta i Tyberiusza (G. Ekholm 1942, s. 214; J. Kunow 1983, s. 25; V. Sakař 1994, s. 24; J. Tejral 1995, s. 225). W *Barbaricum* rondelki E.131 spotykane są głównie w Kotlinie Czeskiej, zdecydowanie rzadziej na Pomorzu Zachodnim i w Meklemburgii (J. Schuster 2016, ryc. 9; 2018a, s. 128–130, ryc. 9). Zabytki te datowane są głównie na stadium B_{1a}, jednak w wypadku Zgliczyna Pobodzkiego oba rondelki współwystąpiły z zapinkami typu A.110, co datuje je na stadium B_{2a} wczesnego okresu wpływów rzymskich (J. Schuster 2016, s. 145).

Jedynie poza Zgliczynem Pobodzym rzymskie naczynia brązowe z północnego Mazowsza odkryto przypadkowo na bliżej nieokreślonym stanowisku nad środkową Wkrą. Są to cedzidło typu E.161 i fragmenty (uchwyt z ataszami) kociołka typu E.44–49 (M. Rudnicki 1997). Naczynia te datowane są na fazę B₂/C₁–C_{1a} i wiązane już z wielbarską fazą osadniczą.

Żetony

Najciekawszym elementem wyposażenia grobu 4 jest zestaw 24 żetonów do gry – po sześć białych, żółtych, seledynowych i granatowoczarnych (Ryc. 9/4:13). Obecność równej liczby żetonów z każdego koloru sprawia, że zestaw ten jest w *Barbaricum* prawdziwym unikatem. Z okresu wpływów rzymskich z terenu Polski podobne zestawy znane jedynie z grobu II z Łęgu Piekarskiego, pow. turecki, oraz grobu z Chojnego, pow. sieradzki. W pierwszym wypadku było to 34 lub 30 żetonów, w drugim 12 (E. Petersen 1940, s. 38, ryc. 5; E. Kaszewska, Z. A. Rajewski; H. A. Ząbkiewicz-Koszańska 1971, tabl. 166; J. Schuster 2016, s. 154; 2018a, s. 141–144, ryc. 17, 18).

Ceramika¹⁷

Materiał ceramiczny pochodzący z nekropoli w Zgliczynie Pobodzym jest niezwykle ubogi. Spośród 16 obiektów sepulkralnych aż siedem nie zawierało żadnej ceramiki. W trzech zespołach wystąpiło po jednym naczyniu, w grobie 9 dwa, w grobie 8 cztery, a w grobie 2 aż osiem naczyń zachowanych niemal w całości; ponadto trzy naczynia zawierał grób 4, a kolejne znalezione zostało w roku 1945.

Do naczyń grupy A, skupiającej formy trójdzielne z szyjką wyraźnie wyodrębnioną lub oddzieloną liniami rytymi oraz załomem brzuśca mniej lub bardziej zaokrąglonym, nawiązują trzy naczynia, znalezione w grobach 2, 8 i 14 (Ryc. 3/2:2, 10/8:2, 12/14:1). Odpowiadają one podtypowi A.1.3 naczyń trójdzielnych, który charakteryzuje się wydzieloną szyjką oraz zdobieniem w postaci linii rytych lub pasów ornamentacyjnych, umieszczonych w górnej części naczyń. Linie ryte oddzielające dolną i górną część brzuśca, jak również szyjkę od wylewu, należą na północnym Mazowszu do najczęściej stosowanych zdobień. Na pobliskiej nekropoli w Brudnicach ornament ten zarejestrowano na przynajmniej 49 naczyniach (A. Szela 2013/I, s. 139). Współwystępowały one przede wszystkim z zapinkami oczkowatymi serii pruskiej, a w pojedynczych wypadkach z zapinkami typów A.53, A.39 i A.92 oraz sprzączką AC3. Na nekropoliach w Kuczborku analogiczne naczynia wystąpiły razem z zapinką A.67, a w Siemiątkowie, pow. żuromiński, z zapinkami A.68. Dwoma liniami rytymi zdobione jest również naczynie z grobu 4 (Ryc. 8/4:1), ma ono jednak dwa ucha, które pozwalają zaliczyć je do podtypu A.5.1. Naczynia te nie należą do form powszechnych. Na nekropoli w Brudnicach wystąpiły w czterech, a w Niedanowie w 16 zespołach grobowych, datowanych głównie na stadium B_{2a}, choć zdarzają się egzemplarze starsze, datowane zapinkami A.52 (W. Ziemińska-Odojowa 1999, s. 122; A. Szela 2013/I, s. 142).

Do grupy B – naczyń dwudzielnych bez wydzielonej szyjki – należy osiem naczyń. Misa typu B.2 z grobu 8 charakteryzuje się brzuścem umieszczonym w ⅔ wysokości i „podciętą” dolną częścią (Ryc. 10/8:3); zbliżone do niej jest fragmentarycznie zachowana misa z grobu 9 (Ryc. 10/9:1). Naczynia typu B.2 występowały głównie z zapinkami oczkowatymi serii pruskiej, choć na nekropoli w Kuczborku misa taka pojawiła się razem z ceramiką charakterystyczną dla początku fazy B₁. Z grobu 2 ze Zgliczyna Pobodzkiego pochodzi waza zdobiona

¹⁷ Analizę ceramiki oparto na typologii naczyń z cmentarzyska w Niedanowie (W. Ziemińska-Odojowa 1999, s. 121–125), będącej kontynuacją opracowania ceramiki z nekropoli w Kamieńczuku (T. Dąbrowska 1997, s. 101–108). Oprócz nich analogie i datowanie poszczególnych form zaczerpnięto ze stanowisk w Brudnicach, Kuczborku-Osadzie i Siemiątkowie, wszystkie w pow. żuromińskim (A. Szela 2013/I, s. 136–152).

motywem pseudouszek w kształcie rzymskiej cyfry jeden (J. Okulicz 1965, s. 102; 1983, s. 172, 175 przyp. 85, tab. 1 poz. 41; A. Szela 2015, s. 641–642), który klasyfikuje ją do odmiany B.2a (Ryc. 4/2:1). Ornament ten jest charakterystyczny wyłącznie dla północnomazowieckich naczyń kultury przeworskiej (A. Szela 2015, s. 641–642). Najbliższą analogią, tak terytorialną jak morfologiczną, jest naczynie z grobu 32 z Brudnic, zespół ten nie zawierał jednak metalowych datowników. Kolejną grupę stanowią różnej wielkości wazy o esowatym profilu typu B.4, na nekropoli w Zgliczynie Pobodzym reprezentowane w grobach 2, 3 i 8 (Ryc. 4/2:4, 5/3:1, 10/8:4). Pojedyncze wazy tego typu pochodzą z cmentarzyska w Kuczborku, gdzie datowane są na fazę B₁, jednak zdecydowanie więcej takich naczyń zarejestrowano na cmentarzysku w Brudnicach, na którym występowały głównie w zespołach datowanych zapinkami oczkowatymi serii pruskiej.

W grobie 2 ze Zgliczyna Pobodzego znaleziono naczynie typu B.7 (Ryc. 3/2:6), do którego należą małe naczynia z okrągłym brzuścem i podkreślonym wylewem. Z tego samego grobu pochodzi miniaturowa wazka o dwustożkowym profilu typu B.8 (Ryc. 3/2:8). Naczynie to znajduje bardzo bliską analogię w grobie 117 z nekropoli w Brudnicach, datowanym zapinką oczkowatą serii pruskiej.

Kolejną grupę (D) tworzą tzw. naczynia jajowate, w klasyfikacji T. Liany (1970) należące do typu III. W grobie 8 (Ryc. 10/8:1) znajdowało się naczynie typu D.1, pełniące – podobnie jak większość naczyń tej grupy – funkcję popielnicy. Podobną sytuację zaobserwowano na nekropoli w Brudnicach, gdzie we wszystkich sześciu wypadkach naczynia grupy D były urnami. Niestety, tylko dwukrotnie towarzyszyły im zabytki metalowe – zapinki mieszanej grupy A.II/IV oraz zapinka trąbkowata odm. 5. W grobach 2 i 4 znaleziono misy typu D.2 (Ryc. 3/2:3,

Ryc. 16. Zgliczyn Pobodzy, pow. żuromiński. Plany wykopów z obiektami archeologicznymi odkrytymi w latach 1977–1979.

Legenda: a – groby, b – obiekty nieokreślone, c – piec wapienniczy, d – paleniska, e – zabudowania gospodarcze. Rys.: A. Jarzec

Fig. 16. Zgliczyn Pobodzy, Żuromin County. Plan of the trenches with features excavated in 1977–1979.

Key: a – graves, b – unidentified features, c – lime kiln, d – ovens, e – farm buildings. Drawing: A. Jarzec

8/4:2). Są to naczynia z pionowymi lub z lekko zagiętymi do wewnątrz wylewami. Formy te są niezwykle popularne na Mazowszu. Z nekropoli w Brudnicach pochodzi niemal 40 egzemplarzy naczyń tego typu. Najstarsze znalezione zostało w obiekcie 94 razem z ceramiką datowaną na fazę B₁. Zdecydowana większość pochodzi jednak z zespołów z zapinkami oczkowatymi serii pruskiej, zaś najmłodsze egzemplarze współwystępują z zapinkami typu A.38–39 (grób 87) lub mieszanej grupy A.II/IV (grób 134). Naczynia typu D.2 są równie liczne na drugiej wielkiej nekropoli północnomazowieckiej – w Niedanowie, gdzie znaleziono je co najmniej w 10 zespołach grobowych (W. Ziemińska-Odojowa 1999, tabl. V/18:3, XXV/86:3, XLIX:179:7, LVI/192:4, LXX/237:9, XCV/280:6, CXV/321:4.5.7, CLIV/420:2, CLXXIV/476:1). Co ciekawe, formy te tylko sporadycznie rejestrowane są na wschodniomazowieckich nekropolach w Nadkolu (J. Andrzejowski 1998) i Kamieńczuku (T. Dąbrowska 1997), na co uwagę zwrócił niedawno Jan Schuster (2016, s. 149; 2018a, s. 133). W grobie 2 znaleziono również niski przysadzisty kubek z uchem wyprowadzonym od wylewu (Ryc. 4/2:5), odpowiadający typowi D.4. Na stanowiskach północnomazowieckich podobne kubki nie są zbyt liczne. Niemal identyczne naczynie pochodzi z niedatowanego bliżej grobu 82 z Brudnic.

Ostatnią grupę stanowią naczynka miniaturowe, najczęściej mające wklęsłe dna. Egzemplarz typu E.4 z grobu 2 (Ryc. 3/2:7) znajduje analogię w grobie 152 na nekropoli w Brudnicach; niestety oba zespoły nie zawierały innych datowników. Do grupy E należy również niezwykle oryginalna miseczka z grobu 4 (Ryc. 8/4:3), mająca 16 wyraźnych żeberk i wklęsłe dno. Ornament ten miał imitować rzymskie naczynia szklane typu Eggers 181–183 (J. Schuster 2016, s. 149–153; 2018a, s. 133–141). Na obszarze kultury przeworskiej proceder zastępowania naczyń szklanych ich glinianymi imitacjami był bardzo popularny (A. Mistewicz 2006; J. Schuster 2016, ryc. 16).

Podsumowanie

W wyniku trzyletnich prac wykopaliskowych na nekropoli w Zgliczynie Pobodzym przebadano powierzchnię 825 m², dokumentując 25 obiektów archeologicznych; do tej liczby należy dodać jeden zespół grobowy z roku 1945. Na tej podstawie stwierdzić można, że na cmentarzysku odkryto 13 grobów ciałopalnych jamowych, dwa groby popielnicowe oraz jeden grób inhumacyjny. Z planu zbiorczego (Ryc. 16) jednoznacznie wynika, że nekropola nie została przebadana w całości. Wszystko wskazuje na to, że obiektów sepulkralnych spodziewać się należy zarówno od strony południowej, wschodniej jak i zachodniej dotychczas przebadanego obszaru. Możliwe także, że część z nich zalega pod obecnymi budynkami gospodarczymi.

Wypożenie grobów jamowych ograniczało się niemal wyłącznie do ceramiki. Wyjątkiem jest grób 10, z dwoma zapinkami i przeszlikiem, oraz groby 3 i 12, z drobnymi fragmentami grzebieni. Ponadto w sześciu zespołach (2, 3, 7, 8, 9, 11, 14) znaleziono od jednego do ośmiu naczyń, przy czym w dwóch (7, 11) były to tylko ich niewielkie fragmenty. Trzy groby (5, 6, 13) nie zawierały materiału zabytkowego.

Popielnicy z grobu 8 towarzyszyły trzy przystawki. Za grób popielnicowy należy również uznać grób A, wykpany przypadkowo w roku 1945. Według relacji odkrywców funkcję urny pełniło w nim naczynie brązowe, przykryte glinianą misą. Pośrednio informację tę potwierdza Jerzy Antoniewicz, który wspomina, że zapinkę brązową znaleziono wśród kości zalegających w naczyniu brązowym (J. Antoniewicz, K. Wesołowski 1952, s. 144). Jest to zatem kolejny wypadek użycia importowanego naczynia brązowego jako popielnicy. Przykłady takiego zastosowania brązowych wiader znane są m.in. z grobów z Opalenia, pow. tczewski, Grudziądz-Rządza, pow. Grudziądz, Starzyna, pow. pucki, i Troszyna, pow. kamieński; funkcję urn pełniły tu naczynia typu E.18–20 (P. Harasim 2013, s. 23). Popielnicami były też zapewne brązowe naczynia z grobów z Giebułtowa pow. krakowski, Sandomierza-Krakówki, pow. Sandomierz, Witaszewic, pow. łęczycki, czy grobu III z Łęgu Piekarskiego, pow. turecki (I. Jakubczyk 2018, s. 373–376; H. Dobrzańska, J. Wielowiejski 1997; A. Kokowski, J. Ścibior 1993; L. Tysler 2015). Ponadto w grobach z Knopina, pow. olsztyński, Dorotowa, pow. sępoleński, Krzyża-Kołacza i Wapniarni-Białej, oba w pow. czarnkowsko-trzcieńskim, i grobach R343 i R373 z Czarnówka, pow. łębski, popielnicami były kociołki skośnie żłobkowane (A. Cieśliński 2000, s. 92; A. Gałęzowska 2007, s. 176, 181; J. Schuster 2018b, s. 13–15, 27, 109).

Pomimo fragmentarycznego rozpoznania stanowiska w Zgliczynie Pobodzym można stwierdzić, że w kilku wypadkach grobom towarzyszyły konstrukcje kamienne. Pojedyncze, luźno rozmieszczone kamienie wystąpiły w stropie grobu 5 (Ryc. 4), natomiast nieco większe i zwarte skupiska, tworzące małe bruki zaobserwowano w stropach grobów 10, 12 i 13 (Ryc. 11, 12). Ponadto na nekropoli zadokumentowano trójkątny bruk (Ryc. 14/4). Konstrukcje tego typu charakterystyczne są raczej dla północno-wschodniego Mazowsza, skąd znamy je m.in. z cmentarzysk kultury przeworskiej w Rostkach, pow. ostrołęcki, czy Miastkowie, pow. łomżyński (J. Okulicz 1965, s. 112, 115), dotychczas nie były natomiast znane z nekropoli z innych części Mazowsza.

Zupełnie wyjątkowy charakter ma grób 4 (Ryc. 6–9), określony w trakcie badań jako *jama* 3, który okazał się grobem inhumacyjnym ze zbudowaną z kamieni komorą o wymiarach 4,5×2,5 m. Skomplikowana konstrukcja, wymagająca dużego nakładu sił i środków oraz fakt, że pochówek złożono w obrządku odmiennym od powszechnie

panującego, a także wyróżniające się wyposażenie zawierające przedmioty obcej proveniencji jednoznacznie wskazują, że mamy tutaj do czynienia z tzw. książęcym grobem typu lubieszewskiego, choć nie mającym jednego z ich wyznaczników – nasypu kurhanowego. Tym samym nekropola w Zgliczynie Pobodzym wpisuje się w obraz małych cmentarzysk takich grobów, z towarzyszącymi im nielicznymi pochówkami ciałopalnymi, a sam grób 4 kryje jeden z najmłodszych „książęcych” pochówków horyzontu lubieszewskiego (J. Schuster 2016; 2018a, s. 144–149).

Ponadto w Zgliczynie Pobodzym zadokumentowano jedno palenisko – obiekt 11 (Ryc. 15/11) – oraz duży piec służący zapewne do wypału wapna – obiekt 1 (Ryc. 13/1). Pierwszy obiekt związany był zapewne z cmentarzyskiem i bliżej nieznanymi nam praktykami religijnymi. Podobne paleniska występują w bezpośrednim sąsiedztwie wielu cmentarzysk, zarówno związanych z kulturą przeworską jak i wielbarską (R. Chowaniec 2005; A. Szela 2009,

s. 52–53, ryc. 4; T. Dąbrowska 2017). Drugi z obiektów należy natomiast łączyć z osadą, która najprawdopodobniej znajduje się w bezpośrednim sąsiedztwie nekropoli.

Uwagę zwracają silne związki materiałów odkrytych w Zgliczynie Pobodzym z Pomorzem – sprzączka z profilowanym kolcem, strefą nadłabską – ostrogi krzesłowate, grzebień ażurowy (J. Tejral 2002, s. 141; J. Schuster 2016, s. 143–144; A. Szela 2015, s. 650–651), czy z Jutlandią – charakterystyczny dla ceramiki północnomazowieckiej ornament pseudouszek w kształcie rzymskiej cyfry jeden (J. Okulicz 1965, s. 102; 1983, s. 172, 175 przyp. 85, tab. 1 poz. 41; A. Szela 2015, s. 641–642).

Dr Andrzej Szela
Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego
ul. Krakowskie Przedmieście 26/28
00-927 Warszawa
a.szela@uw.edu.pl

LITERATURA

- Almgren, O.
1923 *Studien über nordeuropäische Fibelformen der ersten nachchristlichen Jahrhunderte mit Berücksichtigung der provinzialrömischen und südrussischen Formen*, Manus-Bibliothek 32, Leipzig².
- Andrzejowski, J.
1991 *Okucia rogów do picia z młodszego okresu przedrzymskiego i okresu wpływów rzymskich w Europie Środkowej i Północnej (Próba klasyfikacji i analizy chronologiczno-terytorialnej)*, MSiW VI, s. 7–120.
1998 *Nadkole 2. A Cemetery of the Przeworsk Culture in Eastern Poland*, Monumenta Archaeologica Barbarica V, Kraków.
2009 *Nekropola w Modle a późna faza kultury przeworskiej na północnym Mazowszu*, mps pracy doktorskiej w archiwum Instytutu Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego.
- Antoniewicz, J., Wesołowski, K.
1952 *Wiadra z delfinowatymi uchwytami na ziemiach polskich*, WA XVIII/1–2 (1951), s. 137–184.
- Chowaniec, R.
2005 *Kilka uwag na temat palenisk z brytualnego cmentarzyska w Krośnie, gm. Pasłęk*, [w:] P. Łuczkiwicz et alii (red.), *Europa Barbarica. Čwierć wieku archeologii w Małomęczu*, Monumenta Studia Gothica IV, Lublin, s. 57–64.
- Cieśliński, A.
2000 *Grób kultury wielbarskiej z Knopina w świetle archiwaliów Museum für Vor- und Frühgeschichte*, [w:] J. Ko-
- lendo, W. Nowakowski (red.), *Antiquitates Prussiae. Studia z archeologii dawnych ziem pruskich*, Warszawa, s. 89–103.
- Czarnecka, K.
2007 *Oblin. Ein Gräberfeld der Przeworsk-Kultur in Südmasowien*, Monumenta Archaeologica Barbarica XIII, Warszawa.
- Dąbrowska, T.
1977 *Materiały z cmentarzyska w Książach Młynach, gm. Pęczniew, woj. sieradzkie*, WA XLI/3 (1976), s. 292–303.
1988 *Wczesne fazy kultury przeworskiej. Chronologia – zasięg – powiązania*, Warszawa.
1997 *Kamieńczyk. Ein Gräberfeld der Przeworsk-Kultur in Ostmasowien*, Monumenta Archaeologica Barbarica III, Kraków.
2003 *Jeszcze raz o najwcześniejszych wpływach rzymskich na ziemiach polskich*, (w:) A. Bursche, R. Ciołek (red.), *Antyk i barbarzyńcy. Księga dedykowana Profesorowi Jerzemu Kolendo w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, Warszawa, s. 153–160.
2017 *Zagadkowe skupiska palenisk na stanowiskach kultury przeworskiej*, [w:] J. Andrzejowski et alii (red.), *ORBIS BARBARORUM. Studia ad archaeologiam Germanorum et Baltorum temporibus Imperii Romani pertinentia Adalberto Nowakowski dedicata*, Monumenta Archaeologica Barbarica. Series Gemina VI, Warszawa, s. 343–351.
- Dobrzańska, H., Wielowiejski, J.
1997 *The early Roman high-status elite grave in Giebułtów near Cracow*, MatArch. XXX, s. 81–107.

- Eggers, H. J.
1951 *Der römische Import im freien Germanien*, Atlas der Urgeschichte I, Hamburg.
- Eggers, H. J., Stary, P. F.
2001 *Funde der vorrömischen Eisenzeit, der Römischen Kaiserzeit und der Völkerwanderungszeit in Pommern*, Beiträge zur Ur- und Frühgeschichte Mecklenburg-Vorpommerns 38, Lübstorf.
- Ekholm, G.
1942 *Die Bronzekasserollen mit Schwanenkopfbügel und ihre Entstehung*, „Acta Archaeologica” (København) XIII, s. 203–215.
- Gałęzowska, A.
2007 *Obrządek pogrzebowy kultury wielbarskiej w Wielkopolsce*, [w:] M. Mączyńska, A. Urbaniak (red.), *Okres rzymski i wędrówek ludów w północnej Polsce i materiały z konferencji „Cmentarzyska z okresu rzymskiego jako miejsca kultu”, Białe Błota, 17–19 maja 2000*, Acta Universitatis Lodzensis, Folia Archaeologica 25, Łódź, s. 155–234.
- Godłowski, K.
1973 *Kraków-Kryspinów. A cemetery of the Roman period*, RArch. 1969, s. 32–39.
1977 *Das Gräberfeld in Kryspinów bei Kraków und seine Bedeutung für den Übergang zwischen der Latène- und der römischen Kaiserzeit in Kleipolen*, [w:] B. Chropovský (red.), *Symposium. Ausklang der Latène-Zivilisation und Anfänge der germanischen Besiedlung im mittleren Donaugebiet*, Bratislava, s. 59–80.
- Grzymkowski, A.
2006 *Grobowiec „książęcy” ze Zgliczyna Pobiedzego, gmina Biezuń, powiat żuromiński*, [w:] W. Nowakowski, A. Szela (red.), *Pogranicze trzech światów. Kontakty kultur przeworskiej, wielbarskiej i bogaczewskiej w świetle materiałów z badań i poszukiwań archeologicznych*, ŚWIATOWIT Suppl. Series P: Prehistory and Middle Ages XIV, Warszawa, s. 61–78.
- Harasim, P.
2013 *Studia nad lateńskimi oraz prowincjonalnorzymskimi importami w kulturze oksywskiej*, WA LXIV, s. 3–48.
- Hauptmann, Th.
1998 *Studien zu den Dreisprossenfibeln*, [w:] J. Kunow (red.), *100 Jahre Fibelformen nach Oscar Almgren. Internationale Arbeitstagung 25.–28. Mai 1997, Klein Machnow, Land Brandenburg*, Forschung zur Archäologische Land Brandenburg 5, Wünsdorf [2002], s. 159–173.
- Ilkjær, J.
1993 *Illerup Ådal 3: Die Gürtel. Bestandteile und Zubehör*, Text, Jutland Archaeological Society Publications XXV/3, Århus.
- Jahn, M.
1921 *Der Reitersporn, seine Entstehung und früheste Entwicklung*, Mannus-Bibliothek 21, Würzburg.
- Jakubczyk, I.
2018 *Zagadki odkrycia niektórych bogatych grobów z okresu rzymskiego z Polsce środkowej*, [w:] B. Niezabitowska-Wiśniewska et alii (red.), *STUDIA BARBARICA. Profesorowi Andrzejowi Kokowskiemu w 65. rocznicę urodzin*, tom II, Lublin, s. 368–381.
- Jarzec, A.
2015 *Znalezisko ostrogi krzesławatej z rejonu Ciechanowa*, WA LXVI, s. 330–332.
- Kaszewska, E., Rajewski, Z. A., Ząbkiewicz-Koszańska, H. A.
1971 *Bronze II/II (Mont.) – période romaine*, InvArch. XXVII, Warszawa.
- Kokowski, A., Ścibior, J.
1993 *Tombe princière de Sandomierz-Krakówka, période Romaine précoce*, InvArch. LXIII, Warszawa-Łódź.
- Keiling, H.
2010 *Ein Steinkreis mit Urnenfriedhof der vorrömischen Eisenzeit in der Netzebander Heide bei Greifswald*, BMJ 57 (2009), s. 93–170.
- Kunkel, O.
1931 *Pommersche Urgeschichte in Bildern*, Schriften aus dem Provinzialmuseum Stettin, Stettin.
- Kunow, J.
1983 *Der römische Import in der Germania libera bis zu den Markomannenkriegen. Studien zu Bronze- und Glasgefäßen*, Göttinger Schriften zur Vor- und Frühgeschichte 21, Neumünster.
- Liana, T.
1970 *Chronologia względna kultury przeworskiej we wczesnym okresie rzymskim*, WA XXXV/4, s. 429–487.
- Machajewski, H.
2013 *Gronowo. Ein Gräberfeld der Wielbark-Kultur in Westpommern*, Monumenta Archaeologica Barbarica XVIII, Warszawa-Szczecin-Gdańsk.
- Madyda-Legutko, R.
1987 *Die Gürtelschnallen der Römischen Kaiserzeit und der frühen Völkerwanderungszeit im mitteleuropäischen Barbaricum*, B.A.R. Int. Series 360, Oxford (1986).
2011 *Studia nad różnicowaniem metalowych części pasów w kulturze przeworskiej. Okucia końca pasa*, Kraków.
- Mączyńska, M.
2011 *Der frühvölkerwanderungszeitliche Hortfund aus Łubiana, Kreis Kościerzyna (Pommern)*, BerRGK 90 (2009), s. 7–481.

- Mistewicz, A.
2006 *Gliniana miseczka naśladowująca naczynie szklane z cmentarzyska kultury przeworskiej w Dąbku, pow. mławski*, [w:] A. Bursche, R. Ciołek (red.), *Nowe znaleziska z ziem Polski III*, CRFB Polen, Supplement 3, Warszawa, s. 157–175.
- Natuniewicz-Sekuła, M., Okulicz-Kozaryn, J.
2011 *Weklice. A Cemetery of the Wielbark Culture on the Eastern Margin of Vistula Delta (Excavations 1984–2004)*, Monumenta Archaeologica Barbarica XVII, Warszawa.
- Nowakowski, W.
1994 *Kultura wielbarska na wschód od dolnej Wisły. Materiały z dawnych badań i przypadkowych odkryć w zbiorach berlińskich i norymberskich*, Barbaricum 3, Warszawa, s. 163–181.
- Okulicz, J.
1965 (J. Okulicz-Kozaryn) *Plemiona grupy nidzickiej kultury grobów jamowych (w okresie od końca II w. przed naszą erą do V w. n.e.)* (wyd. na CD [w:] W. Nowakowski, A. Szela (red.), *Pogranicze trzech światów. Kontakty kultur przeworskiej, wielbarskiej, i bogaczewskiej w świetle materiałów z badań i poszukiwań archeologicznych*, ŚWIATOWIT, Suppl. Series P: Prehistory and Middle Ages XIV, Warszawa 2006).
1983 *Cmentarzyska z okresu rzymskiego na „Łysej Górze” i „Zwierzyńcu” w Gródkach w województwie ciechanowskim*, RO XIV/XV, s. 73–189.
- Petersen, E.
1940 *Ein neues wandalisches Fürstengrab des 1. Jahrhunderts aus dem Wartheland*, „Altschlesien” 9, s. 35–52.
- Piotrowski, M., Szela, A.
2001 *Pogranicze trzech światów – cmentarzysko kultury przeworskiej w Dzierzgowie, na północnym Mazowszu*, [w:] W. Nowakowski, A. Szela (red.), *Officina Archaeologica Optima. Studia ofiarowane Jerzemu Okuliczowi-Kozarynowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, ŚWIATOWIT Suppl. Series P: Prehistory and Middle Age VII, Warszawa, s. 165–173.
- Podkowińska, Z.
1948 *Sprawozdanie z działalności wewnętrznej P.M.A. za lata 1945–1947*, SprPMA I/1–4, s. 71–144.
- Roman, E.
1998 *Ostrogi krzesłowe z terenu ziem polskich*, [w:] J. Ilkjær, A. Kokowski (red.), *20 lat archeologii w Masłomęczu. I. Weterani*, Lublin, 165–188.
- Rudnicki, M.
1997 *Nowe znaleziska importów rzymskich z terenu północnego Mazowsza*, WA LIII/2 (1993–1994), s. 131–132.
- Sakař, V.
1994 *Čechy a podunajské provincie Římské říše*, „Sborník Národního Muzea v Praze. Řada A – Historie” 45 (1991), s. 1–66.
- Schuster, J.
2006 *Opóźnych zapinkach kapturkowych (A II 41)*, WA LVIII, s. 101–120.
2016 „Ubogi książę” z okazałego grobu ze Zgliczyna-Pobodze-go, [w:] A. Jarzec, W. Nowakowski, A. Szela (red.), *Pogranicze trzech światów – Mazowsze u schyłku starożytności*, ŚWIATOWIT Suppl. Series P: Prehistory and Middle Age XVII, Warszawa, s. 135–165.
2018a *Der arme Fürst. Ein bescheiden ausgestattetes Prunkgrab der älteren Kaiserzeit von Zgliczyn Pobodzy, Nordmasowien (Polen)*, „Germania” 94 (2016), s. 117–156.
2018b *Czarnówko, stan. 5. Osiem grobów okazałych – narodziny nowych elit w II wieku po Chr. w basenie Morza Bałtyckiego*, Monumenta Archaeologica Barbarica. Series Gemina VIII, Łębork-Warszawa.
- Schmidt, A.
1902 *Das Gräberfeld vom Warmhof bei Mewe, Reg.-Bez. Marienwerder (W.-Pr.)*, ZfE 34, s. 97–153.
- Skorupka, T.
2001 *Kowalewko 12. Cmentarzysko brytualne ludności kultury wielbarskiej (od połowy I w. n.e. do początku III w. n.e.)*. Archeologiczne badania ratownicze wzdłuż trasy gazociągu tranzytowego, tom II: Wielkopolska, część 3, Poznań.
- Szela, A.
2006 *Dzierzgowo, pow. mławski. Cmentarzysko z pogranicza światów*, [w:] W. Nowakowski, A. Szela (red.), *Pogranicze trzech światów. Kontakty kultur przeworskiej, wielbarskiej i bogaczewskiej w świetle materiałów z badań i poszukiwań archeologicznych*, ŚWIATOWIT Suppl. Series P: Prehistory and Middle Ages XIV, Warszawa 2006, s. 225–238.
2009 *Badania i pytania. Problemy związane z Mazowszem Północnym w pierwszych wiekach naszej ery*, [w:] B. Kaim (red.) *Blisko i daleko. Księga Jubileuszowa Instytutu Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego*, Warszawa (b.d.w.), s. 47–54.
2013 *Okres wpływów rzymskich w dorzeczu środkowej Wkry*, część I–III, mps pracy doktorskiej w archiwum Instytutu Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego.
2015 *Wybrane zespoły grobowe z nekropoli w Brudnicach, stan. V w kontekście innych stanowisk grupy nidzickiej i kontaktów z zachodnimi rejonami Morza bałtyckiego*, [w:] B. Kontny (red.), *Ubi tribus faucibus fluenta Vistulae fluminis ebibuntur. Jerzy Okulicz-Kozaryn in memoriam*, ŚWIATOWIT Suppl. Series B: Barbaricum 11, Warszawa, s. 639–658.
2016 *Stratygrafia horyzontalna zarejestrowana na przeworskiej części nekropoli w Brudnicach st. V z I i II wieku naszej ery*, [w:] A. Jarzec, W. Nowakowski, A. Szela

(red.), *Pogranicze trzech światów – Mazowsze u schyłku starożytności*, ŚWIATOWIT Suppl. Series P: Prehistory and Middle Age XVII, Warszawa, s. 165–188.

Tejral, J.

1995 *Zur Frage der frühesten elbgermanischen Machtzentren nördlich der mittleren Donau am Beispiel des römischen Imports*, [w:] J. Tejral, K. Pieta, J. Rajtár (red.), *Kelten, Germanen, Römer im Mitteldonauegebiet vom Ausklang der Latène-Zivilisation bis zum 2. Jahrhundert im Mitteldonauegebiet*, Spisy Archeologického ústavu AV ČR 3, Brno-Nitra, s. 225–265.

2002 *Die Sporen*, [w:] J. Peška, J. Tejral, *Das germanische Königsgrab von Mušov in Mähren. Teil 1, Römisch-Germanisches Zentralmuseum, Monographien 55,1, Mainz*, s. 141–188.

Thomas, S.

1960 *Studien zu den germanischen Kämnen der römischen Kaiserzeit*, AFB 8, s. 54–215.

Tyszler, L.

2015 *Okazały pochówek z Witaszewic nad górną Bzurą. Z za-*

gadnień ideologii funeralnej elit wojskowych superiores barbari, [w:] L. Tyszler, E. Droberjar (red.), *Barbari Superiores et Inferiores. Archeologia Barbarzyńców 2014. Procesy integracji środkowoeuropejskiego Barbaricum Polska-Czechy-Morawy-Słowacja*, Łódź-Wieluń, s. 107–135.

Wielowiejski, J.

1986a *Die späteltischen und römischen Bronzegefäße in Polen*, BerRGK 66 (1985), s. 123–320.

1986b *Brązowe wiadra z delfinowatymi ukuciami znalezione w Polsce w świetle nowych badań*, „Archeologia” XXXV, s. 51–71.

Wołągiewicz, R.

1997 *Lubieszewo. Materiały do studiów nad kulturą społeczności Pomorza Zachodniego w okresie od IV w. p.n.e. do I w. n.e.*, Szczecin.

Ziemlińska-Odojowa, W.

1999 *Niedanowo. Ein Gräberfeld der Przeworsk-Kultur in Nordmasowien*, Monumenta Archaeologica Barbarica VII, Kraków.

ZGLICZYN POBODZY. AN UNASSUMING CEMETERY FROM NORTHERN MAZOVIA

SUMMARY

The village of Zgliczyn Pobodzy is situated on a small plateau located between the backwaters of the Wkra and Mławka Rivers. The site itself lies north of the Wkra, near a small creek called Luta that flows into it (Fig. 1). First discoveries there were made already in the 1930s, when “pottery kilns” – in reality probably cremation graves containing clay vessels – were unearthed. In 1945, a cremation grave with a bronze bucket and skilnet was uncovered in the course of planting fruit trees. In the years 1977–1979, the Museum of Ziemia Zawkrzeńska in Mława carried out archaeological excavations. At that time, an area of 825 square meters was explored, revealing 25 archaeological features.

The analysis of the features discovered in Zgliczyn Pobodzy showed that 13 of them are cremation pit graves, two are urn graves and one is an inhumation grave. In addition, a triangular stone paving, a kiln for burning lime and small pits of undefined function were discovered at the site (Fig. 16). In most cases, pottery constituted the only grave deposit. Only graves 3 and 12 contained fragments of antler combs, while two atypical bronze brooches combining features of brooches with covered springs and brooches of series 1 group V were found in grave 10, which also contained a clay spindle whorl. In stark contrast to the aforementioned features, grave A, discovered in 1945, contained a bucket type Eggers 18 and a skilnet type Eggers 131. A brooch of the type A.110 but equipped with a stop plate was found inside the buck-

et (Fig. 2). The bucket, which served as a cinerary urn, was covered with a clay bowl. The presence of the bucket type Eggers 18 together with the brooch type A.110 proves the significant longevity of Roman imports in the area of *Barbaricum*. Grave 4 is unique among other discoveries (Fig. 6–9). It was an inhumation burial placed in a stone chamber. Grave deposits consisted of a bronze skilnet type Eggers 131, a set of 24 glass counters (six of each colour: white, yellow, celadon and black-blue), a pair of bronze terminals of drinking horns type C.5, bronze belt buckle type D2, bronze strap-end, two bronze chair-shaped spurs type Jahn 35, two bronze brooches – a trumpet brooch of the variant Liana 1 and a brooch type A.110 – and three clay vessels, one of which is an imitation of a glass vessel. This grave should be considered as a princely burial of the type *Lubieszewo*, although due to the presence of the fibula type A.110 it should be dated to the stage B2a of the Roman Period. Currently, it is one of the youngest graves of the type *Lubieszewo*, and also the only burial of this kind located east of the Vistula.

As a result of the excavations carried out in the 1970s, only a small part of the site was explored. It is currently impossible to determine the size of the cemetery or establish its chronology. Due to the importance of the site and severe modern damage it suffered, the work at the site has been resumed in 2018.

Translation: Kinga Brzezińska

WYKAZ SKRÓTÓW TYTUŁÓW CZASOPISM I WYDAWNICTW WIELOTOMOWYCH

ABBREVIATIONS OF PERIODICALS' AND SERIAL PUBLICATIONS' TITLES

AAC	– „Acta Archaeologica Carpathica”, Kraków
AAHung.	– „Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae”, Budapest
AFB	– „Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege”, Berlin (Stuttgart)
Amtl. Ber.	– „Amtlicher Bericht über die Verwaltung der naturgeschichtlichen, vorgeschichtlichen und volkskundlichen Sammlungen des Westpreußischen Provinzial-Museums für das Jahr...”, (później: „Amtlicher Bericht über die Verwaltung der naturhistorischen, archaeologischen und ethnologischen Sammlungen des Westpreußischen Provinzial-Museums für das Jahr...” oraz „Amtlicher Bericht über die Verwaltung der naturgeschichtlichen, vorgeschichtlichen und volkskundlichen Sammlungen des Westpreußischen Provinzial-Museums für das Jahr...”), Danzig
APolski	– „Archeologia Polski”, Warszawa
APS	– „Archeologia Polski Środkowoschodniej”, Lublin (wcześniej: Lublin-Chełm-Zamość)
AR	– „Archeologické rozhledy”, Praha
B.A.R. Int. Series	– British Archaeological Reports, International Series, Oxford
BerRGK	– „Bericht der Römisch-Germanischen Kommission”, Frankfurt a.M.-Berlin
BJahr.	– „Bonner Jahrbücher”, Köln/Bonn
BMJ	– „Bodendenkmalpflege in Mecklenburg-Vorpommern”, Lübstorf (wcześniej: „Bodendenkmalpflege in Mecklenburg. Jahrbuch ...”, Schwerin/Rostock/Berlin)
CRFB	– Corpus der römischen Funde im europäischen Barbaricum
FAP	– „Fontes Archaeologici Posnanienses” (wcześniej: „Fontes Praehistorici”), Poznań
Inf.Arch.	– „Informator Archeologiczny. Badania rok ...”, Warszawa
InvArch.	– „Inventaria Archaeologica, Pologne”, Warszawa-Łódź
JmV	– „Jahresschrift für mitteldeutsche Vorgeschichte”, Halle/Saale
JRGZM	– „Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz”, Mainz
KHKM	– „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, Warszawa
KSIA	– Kratkie soobšeniâ Instituta arheologii Akademii nauk SSSR (Краткие сообщения Института археологии Академии наук СССР), Moskva
MIA	– Materialy i issledovaniâ po arheologii SSSR (Материалы и исследования по археологии СССР), Moskva
MatArch.	– „Materiały Archeologiczne”, Kraków
MS	– „Materiały Starożytne”, Warszawa
MSiW	– „Materiały Starożytne i Wczesnośredniowieczne”, Warszawa
MSROA	– „Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego”, Rzeszów-Krosno-Sandomierz-Tarnów (-Przemysł/Tarnobrzeg)
MZP	– „Materiały Zachodniopomorskie”, Szczecin
PA	– „Památky archeologické” (wcześniej: „Památky archeologické a místopisné”), Praha
PArch.	– „Przegląd Archeologiczny”, Poznań
PMMAE	– „Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Seria Archeologiczna”, Łódź
PomAnt	– „Pomorania Antiqua”, Gdańsk
Prahistoria ziem polskich	– <i>Prahistoria ziem polskich</i> , tom I: <i>Paleolit i mezolit</i> (red. W. Chmielewski, W. Hensel), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1975; tom II: <i>Neolit</i> (red. W. Hensel, T. Wiślański), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1979; tom III: <i>Wczesna epoka brązu</i> (red. A. Gardawski, J. Kowalczyk), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1978; tom IV: <i>Od środkowej epoki brązu do środkowego okresu lateńskiego</i> (red. J. Dąbrowski, Z. Rajewski), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1979; tom V: <i>Późny okres lateński i okres rzymski</i> (red. J. Wielowiejski), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1981
Prussia	– „Sitzungsberichte der Altertums-gesellschaft Prussia” (później: „Prussia. Zeitschrift für Heimatkunde”), Königsberg.
PZ	– „Praehistorische Zeitschrift”, Berlin-New York
RArch.	– „Recherches Archéologiques”, Kraków
RB	– „Rocznik Białostocki”, Białystok
RGA	– Reallexikon der Germanischen Altertumskunde: 1. ed.: J. Hoops (wyd.), tomy 1–4 (K. J. Trübner, Straßburg 1911–1919), 2. ed.: H. Jankuhn, H. Beck <i>et alii</i> (wyd.), tomy 1–35 (de Gruyter, Berlin-New York 1973–2007).
RO	– „Rocznik Olsztyński”, Olsztyn
RosArh.	– „Rossijskaâ arheologîâ” (Российская археология), Moskva
SJahr.	– „Saalburg Jahrbuch”, Berlin-New York
SlA	– „Slovenská archeológia”, Bratislava
SovArh.	– „Sovetskaâ arheologîâ” (Советская археология), Moskva
SprArch.	– „Sprawozdania Archeologiczne”, Kraków
SprPMA	– „Sprawozdania P.M.A.”, Warszawa
WA	– „Wiadomości Archeologiczne”, Warszawa
ZfE	– „Zeitschrift für Ethnologie”, Berlin
ZNUJ	– „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”, Kraków
ZOW	– „Z otchłani wieków”, Warszawa

Sprzedaż / Retail:
Długa 52 (Arsenał), 00-241 Warszawa

Sprzedaż wysyłkowa / Mail order:
tel./phone: +48 22 5044 899
e-mail: wydawnictwapma@pma.pl

Państwowe Muzeum Archeologiczne. Warszawa 2018. Wydanie I. Nakład 350 egz.
Druk i oprawa: DRUKARNIA Janusz Bieszczad, ul. Moszczenicka 2, 03-660 Warszawa